

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ivanna Trutnenko

Xenofobie v českých médiích po roce 2000

Praha 2015

Vedoucí bakalářské: PhDr. Hugo Schreiber

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2012-2015

BACHELOR THESIS

Ivanna Trutnenko

Xenophobia in the czech media from 2000

Prague 2015

The Bachelor Work Supervisor: PhDr.Hugo Schreiber

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Ivanna Trutnenko

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mě podporovali při napsání této bakalářské práce.

Zejména děkuji svému vedoucímu PhDr. Hugo Schreiberovi. za pomoc při navádění správným směrem celé práce a za cenné připomínky.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o jevu xenofobie a její projevu v českých médiích. V úvodu se zaměřuje na jeho pojetí v multikulturální společnosti a vysvětlení jeho vlastnosti z hlediska psychologie a biosociologie. Dále poukazuje na největší případy xenofobie v historii lidstva a snaží se vyhodnotit úroveň netolerance v české společnosti a v českých médiích. Následně se zabývá řešením problému nesnášenlivosti a nabízí možné cesty rozvoje tolerance v české společnosti.

Klíčová slova

Diskriminace, etnikum, imigrace, média, národnostní menšiny, nesnášenlivost, předsudky, rasismus, společnost, tolerance, veřejné mínění, xenofobie.

Annotation

In this bachelor thesis I have touched the topic of xenophobia and demonstration of xenophobia in Czech media. The introduction focuses on its definition in multicultural society and contains description of its properties from the viewpoint of psychology and biopsychology. Then I tried to take a look at the uttermost cases of intolerance in human history and to evaluate the level of intolerance in Czech society and media. Subsequently I looked for solution of the problem of intolerance and offered possible ways of the development of tolerance in Czech society.

Keywords

Discrimination, ethnicity, immigration, media, national minorities, intolerance, prejudice, racism, society, tolerance, public opinion, xenophobia.

UVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	41
1 POJEM XENOFOBIE A JEHO ROZDĚLENÍ V ETYMOLOGICKÉM, HISTORICKÉM, A PSYCHOLOGICKÉM KONTEXTU.....	11
1.1 Pojetí xenofobie v multikulturální společnosti	11
1.2 Známé projevy xenofobie v historii lidstva	22
1.3 Stupeň nepřijatelnosti „cizího“ v české společnosti	27
1.4 Xenofobie prizmatem biosociologie a psychologie	35
PRAKTICKÁ ČÁST	41
2 XENOFOBIE V SOČASNÝCH ČESKÝCH MÉDIÍCH	41
2.1 Analýza role médií ve formování veřejného mínění.....	41
2.2 Úroveň netolerance v českých médiích	42
2.3 Xenofobie v českých sdělovacích prostředcích po roce 2000	46
2.4 Možné cesty řešení v boji s rasismem a xenofobii.....	56
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	64
PŘÍLOHY	68

ÚVOD

V době multikulturalismu socium nabývá tak zásadních charakteristik jako je mobilnost, vzájemná závislost a integrace. Spolu s rychlým rozvojem komunikace dochází k velkorozsáhlé migraci a přemísťování obyvatelstva, transformaci sociálních struktur a orientaci hodnot.

Xenofobie dnes je v roli společenského fenomenu, který řídí masy a narušuje sociální vztahy. Je to jev, který vede nejenom k individuálním destruktivním následkům, ale i k sociálním patologiím. Touha jedince k překonání krize sebeurčení hraje roli ve škodlivé společenské konsolidaci, tudíž přivádí k tragickým následkům.

Důležitým činitelem v rozřešení tohoto problému je tolerance, která je podmínkou přežití a rozvoje současné civilizace. Touha a umění najít konsenzus na mezinárodní úrovni říká o viditelném rozvoji skutečné demokratické a civilizované společnosti. V době, kdy svět cítí nárůst agrese a široké šíření sociálně-politických, náboženských a etnických problémů, důležité je šíření nové filosofie tolerance, která by odůvodňovala jiný systém životních hodnot a priorit. V neposlední řadě v tomto procesu hrají roli masmédiá, která vykonávají funkci orientačního bodu společnosti. K výběru téma mě zčásti vedly i osobní důvody, neboť patřím k příslušníkům jiné národnostní menšiny a přístup české společnosti mi není lhostejný.

Aktuálnost práce tkví v komplexním rozebrání jevu xenofobie a její role v českém mediálním prostoru. Nepřátelství k „cizímu“ je jednou z dominantních charakteristik současné společnosti, která demoralizuje a dehumanizuje. Tento fakt je hybatelem v analýze příčin a následků xenofobie.

Zkoumaná média umožňují analyzovat problém „cizího“ v současném globalizovaném světě na příkladech různě žánrových materiálů.

Vliv prostředků masové informace na společenské vědomí je neuvěřitelně důležitý, proto je nezbytně nutné zkoumat jejich obsah a vnitřní politiku.

Cíl práce: vyznačit roli pojmu xenofobie v českém mediálním prostoru.

Pro dosažení cílu stanovíme před sebou tyto **úkoly**:

- definovat , co je „xenofobie“ v současné multikulturní společnosti;
- poukázat na nejmasovější projevy xenofobie v historii lidstva;
- označit úroveň nepřijetí „cizího“ v české společnosti;
- vyjasnit psychologické a biosociální zvláštnosti nepřízně vůči „cizímu“;
- provést analýzu role médií ve formování veřejného mínění;
- vyčlenit a provést analýzu nejzákladnějších témat xenofobie v českých médiích;
- vyznačit možné cesty rozvoje tolerance v české společnosti.

Pro rozřešení stanovených cílů jsme využili těchto **metod**:

- teoretická analýza naučných, literárních a žurnalistických zdrojů;
- zobecnění a vysvětlení;

Objektem našeho výzkumu je jev xenofobie v multikulturním světě.

Předmětem naučné práce je – rozevření téma xenofobie v českých médiích po roce 2000.

Teoreticko-metodický základ tvoří články a práce ve výzkumech jevu xenofobie převážně ukrajinských autorů jako: Varech N., Kelberg A., Panina N., Kobzin D., Publikace na historické téma Berkovyče E., Bessonova B., Výzkum ve sféře psychologie Popové I., Soldatové K., naučné slovníky a také publikace žurnalistů, historiků a analytiků.

Vědecká novota práce je v širokém výzkumu jevu xenofobie a také v podrobné analýze publikací z vybraných 79 jednotlivých českých médií - televize, rádia, celostátních deníků, regionálních deníků, týdeníků a internetových serverů.

Dalším důležitým zdrojem pro tuto práci jsou různé dokumenty, zprávy a koncepce, které byly vytvořené českými i zahraničními institucemi, z nichž jsem čerpala jak data, tak i informace institucionálního rámce a prostředků boje s rasismem a xenofobií.

Základním zdrojem pro vlastní hodnocení úrovně xenofobie v České republice jsou výsledky dotazníkových šetření uskutečněných Centrem pro výzkum veřejného mínění, které ukazují postoje české populace vůči imigrantům a etnickým menšinám.

Strukturálně se práce skládá z úvodu, dvou kapitol, závěrů, seznamu použité literatury a příloh. V první kapitole je vyčleněn pojem „xenofobie“ a jeho zkoumání z etymologického, historického, psychologického a biosociologického hlediska. Je poukázáno na největší projevy xenofobie ve světových dějinách, je prozkoumán jev xenofobie v české společnosti, a také rozebran jev xenofobie prizmatem psychologie a biosociologie. Ve druhé kapitole je zkoumán jev xenofobiev českých masmédiích, zejména jev netolerance v českém mediálním prostoru, a také je provedená analýza role masmédií ve formování veřejného mínění. Závěrem této kapitoly je zaměření na hledání a předložení možných cest rozvoje tolerance v české společnosti a zapojení do ní etnických menšin a imigrantů.

Teoretická hodnota vědecké práce spočívá v tom, že komplexně charakterizuje jev xenofobie a je dobrým zdrojem pro následné výzkumy ve společenské oblasti. Práce je také základní analýzou zdrojů konkrétních vydání v úzké tématice, a to především ze zahraničních zdrojů, které nejsou běžně využívány, což může být velkým přínosem do budoucna.

Praktická hodnota dosažených výsledků spočívá v tom, že práce může pomoci sociologům lépe charakterizovat problem xenofobie v současné společnosti, a také sdělit společnosti potřebu tolerantního chování a souhlasu.

Práce se také může hodit ve výzkumu historické tematiky, neboť v analýze materiálů českých médií je hodně pramenů a příčin jednotlivých projevů mezinacionální a mezietnické netolerance.

TEORETICKÁ ČÁST

1 POJEM XENOFOBIE A JEHO ROZDĚLENÍ V ETYMOLOGICKÉM, HISTORICKÉM A PSYCHOLOGICKÉM KONTEXTU

1.1 Pojetí xenofobie v multikulturální společnosti

Podle slovníkového významu, xenofobie (řecky „xénos“ = cizí, příchozí; “fobos” = bázeň) - je buď bolestivá, vtíravá bázeň před neznámým obličejem (lékařský aspekt), nebo nenávisť, nesnášenlivost k čemukoli cizímu a neznámému, zahraničnímu.¹

Velký překladatelský slovník ukrajinského jazyka předkládá širší objasnění termínu: „Xenofobie – 1. Léč. bolestivý stav, který se projevuje vtíravým strachem před neznámými lidmi. 2. Nenávisť k něčemu, někomu neznámému, cizímu. 3. Nepřátelství nebo strach před cizinci.“² V odborné práci analyzujeme druhý a třetí bod, tedy z rasového a nacionálního pohledu.

Xenofobie má hodně projevů: rasismus, antisemitismus a předpojatý vztah k jiným nacionalitám, islamofobie a jiná religiozní nepřijatelnost, diskriminace běženců, migrantů atd. V jakémkoli projevu má xenofobie za prvopříčinu diskriminaci subjektů, které nejsou stejné jako objekty. Xenofobie mění, převrací sociální vztahy, stává se příčinou agrese, násilí, konfliktů, nepřátelství na principů nacionálního, náboženského, sociálního a jiných rozdílů. Tento jev vede nejen k individuálním destruktivním následkům, ale také k sociálním patologiím.

¹ Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – [4-е изд., допол.]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

² Великий тлумачний словник української мови / уряд. Т. В. Ковальова; худож. оформлювач Б. П. Бублик. – Х. : Фоліо, 2005. – 767 с.

Často v době sociálních krizí a globálních změn důvodem projevů agrese se stává krize samoidentifikace osobnosti, spojená s potížemi sociálního a kulturního sebeurčení. Touha lidí k překonání této krize přivádí ke zmnožení jejich konsolidace v prvotních, přírodních spojitostech – etnických nebo konfesních, zesílení tradicionalismu. Krize sebeurčení rodí negativní konsolidaci – spojení členů etnických a náboženských skupin proti reálným nebo mifickým nepřátelům – představitelům jiných „prapravních“ sociálních skupin, kterým se často přisuzují odpovědnost za společenské problémy. Avšak vyloučení vetřelců nedává základnu pro formování pozitivního sebeurčení, přitom živí negativní, které ve své řadě, uzamyká kruh, a vyvolává negativní etnické stereotypy a xenofobii.

Často právě nedostatek informovanosti a vnucování předchůdci jejich přesvědčení provokují agresivní nálady individua nebo skupiny lidí. Každému představiteli určitého etnika (nebo vůbec člověku vzhledově podobnému na určitý etnikum) jsou připisovány stereotypní charakteristiky, hřícy a vady, kterými tento etnikum bylo společenským svědomím zatížené. Například: „Židé – jsou lakomí a chytří“, „Arabové – jsou teroristi“, „Cikáni – jsou zloději“, „Američani – jsou hloupí“, „Rusové – jsou alkoholici“ atd. Obvykle se tyto představy odrážejí v ústní lidové slovesnosti – anekdotách. Kolektivní svědomí je ovládáno velkým množstvím těchto stereotypů, ovšem liší se od sebe na základě historických zkušeností každého národa.

Etnické stereotypy jsou základní jednotkou sociálních stereotypů. Sociální stereotyp (z řec. stereos, tvrdý, pevný, a typtein, razit, tisknout.)³ – poměrně neměnný a zjednodušený obraz sociálního objektu (skupiny lidí, jednotlivého člověka, události, jevu aj.), který se vytváří v podmínkách nedostatku informace v důsledku generalizace osobnostního svědomí individua a představ, které jsou přijaté ve společnosti.

Ne vždy etnické stereotypy přerůstají v projevy xenofobie, někdy zůstávají na úrovni normální sublimace negativního přes příklad určitých historických konfliktů. Avšak v současném multikulturním světě existuje množství příkladů, kdy se etnické

³ Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова; худож. оформлювач Б. П. Бублик. – Х. : Фоліо, 2005. – 767 с.

stereotypy transformovaly v otevřené urážky, brutální porušování práv, bití, nebo dokonce vraždy na základě nacionální, rasové či náboženské nesnášenlivosti.

Etnický stereotyp – je soubor představ o představitelích jiné etnické skupiny, o její intelektuální a morální úrovni, o zvycích a obyčejích (tradicích), o její roli v historii lidstva, regionu. Je to představa jednoho etnika o typických (jak se mu zdá) rysech jiného. Etnický stereotyp se formuje během staletí ve styku s jinými etnickými skupinami, občas však může mít docela nahodilé podstaty.

Tyto stereotypy jsou sice stálé, ale můžou se i měnit. Etnický stereotyp tvoří tu část systému vědomostí o světě, která odráží odlišnosti mezi národy.⁴

Americký žurnalista a dvojnásobný nositel Pulitzerovy ceny, U. Lippman, vyděloval čtyři aspekty stereotypů:

- stereotypy jsou vždy jednodušší než realita;
- stereotypů se nabývá (od známých, z médií atd.);
- všechny stereotypy jsou do jisté míry chybné;
- stereotypy jsou velice živoucí (i když se lidé přesvědčují v tom, že stereotyp se liší od reality, jsou schopni se ho nevzdávat, a naopak tvrdit, že výjimka z norem jen potvrzuje pravidlo).

Například setkání vysokého Číňana jen přesvědčuje oběť stereotypů, že všichni ostatní Číňané jsou malého vzrůstu. Stereotyp se může změnit a být přenesen na jinou část obyvatelstva. Například Američané na začátku 20. století nazývali Židy „dlouhonosými“. Avšak časem se zjevně přišlo na to, že zdaleka ne všichni Židé mají tuto význačnou ozdobu na svých obličejích.

Současní výzkumníci omezují význam etnických stereotypů těmi představami, které zformovaly u určité společnosti ve vztahu k jiným etnickým skupinám. Takovéto etnostereotypy se považují za nejznámější a nejvíce prozkoumané. Pojmenovali je

⁴ Афонін Е. Етнічний довідник : у 3-х ч. / Л. Аза, Е. Афонін, Л. Васильєва, І. Винниченко, В. Євтух; НАН України, Інститут соціології. — К., 1997. — Ч. 1 : Етнічні меншини в Україні. — 1997. — 141 с.

heterostereotypy. Následně definice pojmu “etnické stereotypy“ byly doplněné ponětími ohledně vlastní etnické skupiny, které byly pojmenovány autostereotypami.

Etnostereotypy mají trojsložkovou strukturu:

- 1) ustálenost(konstace) osobitostí etnické skupiny – kognitivní složka;
- 2) vztah k těmto osobitostem, což předurčuje jejich hodnocení – emoční element;
- 3) formování jistého typu chování ve vztahu ke konkrétní etnické skupině – konativní složka.

První následovníci Lippmana považovali etnické stereotypy výhradně za dezinformaci. Takový pohled na fenomen dlouho dominoval ve vědě, protože analýza etnických stereotypů se zaměřovala na výzkum negativních, zaujatých představ o nepříteli.

Etnické stereotypy personifikují pojem “kategorizace”. Kategorizace je jedním ze základních pojmů při popisu rozpoznávací činnosti, která je spojena skoro se všemi kognitivními schopnostmi a systémy v jeho kognitivním aparátu, a také s operacemi – porovnáváním v procesech myšlení, ztotožňováním, stanovením podobnosti apod.

V užším smyslu kategorizace – to je začlenění jevu, objektu, procesu apod. do určité rubriky zkušenosti, kategorii a uznání jeho náležitosti k této kategorii, ale v širším smyslu – proces stvoření a vyčlenění samotných kategorií, členění vnějšího a vnitřního světa člověka, uspořádání představy různorodých jevů přes jejich zavedení do menšího počtu útvarů nebo sdružení.

Hlavním slovním spojením v pojmu, na které je důležité obrátit zvláště pozor, je «začlenění do určité rubriky zkušenosti». Etnický stereotyp, a v některých případech projev agrese (xenofobie) často vzniká ve spojení s jednotnou zkušeností individua, který ve skutečnosti není schopen vytvořit objektivní celkový obraz. Existuje rozšířený omyl, že blízké národy (teritoriálně, původem, jazykem a jiným) dokáží snáz budovat své vztahy, a že mezi takovými národy vniká ve značné míře méně neporozumění.

Z válné části je situace diametrálně protikladná. Mezi sousedními etnickými skupinami je hodně vzájemných nebo nevzájemných urážek a historických neporozumění. Vztahy dávných sousedů, mezi kterými neexistuje příliš vysoká

jazyková a kulturní bariéra, jsou vždy zprostředkované nadměrnou vášní, převahou emočního nad logiko-diskurzivním.

Jednou z největších vášní se dá nazvat soutěživý duch, který nutí neustále porovnávat svůj stav, svou minulost, své úspěchy a nešvary.⁵

Xenofobie je často ztotožňována s nacionalizmem. Avšak nacionalismus ve své prvotní formě – je úplně jiný pojem. Etnický slovník předkládá tento význam slova nacionalismus: Nacionalismus – je svět pohledový princip, nejvíce příslušný předním představitelům národa, který vydobývá své právo na vybudování svého vlastního státu, tedy touží se přeměnit na národ. Nejdůležitější myšlenkou nacionalismu je stát a nezávislost, samostatnost. Stát ale není samocíl, je to forma a způsob organizace plnocenného života národa. Národ, ve své řadě, je nejen kořenná etnická skupina, ale i veškeré etnické menšiny. A skutečný (ne smíchaný s šovinizmem, a jeho snahami přivést výjimečnost a povrchnost „svého“ rostoucího národa) nacionalismus si hájí právo na státnictví všech (původních a nepůvodních) etnických seskupení národa. Když je cíl přetvoření určitého národa na stát dosažen, nacionalismus tak definitivně plní svou historicko-konstruktivní roli a má z něj zůstat jen patriotismus.⁶

Nacionalismus se dnes vykládá jako xenofobie v případě syntézy nacionalismu s šovinizmem, rasizmem a jinými transformovanými formami agrese. Více se stává populární hnutí pravice – představitelů radikálních politických pohledů, kde hlavní podstatou je vyčlenění svého národa z národů jiných.

Nacionalistické pohledy této skupiny lidí nabyly agresivních forem. Jsou názoru, že národ určitého státu musí přijímat imigranty ve svých vlastních podmínkách.

Osnova pravicových pohledů tkví na konceptu supremasismu – přesvědčení, že určité rasa, typ, etnická skupina, náboženství, pohlaví, sexuální orientace, systém víry nebo kultura převyšuje jiné, a tím se zmocňují práva ti, kdo se s nimi ztotožňují, a dominují, kontrolují nebo řídí ty, kdo se s nimi neztotožňují.

⁵ Лосев І. Українці очима росіян: що таке етнічний стереотип і як його подолати [Електронний ресурс] / І. Лосев / [Цит. 2014, 26 лютого].

⁶ Афонін Е. Етнічний довідник : у 3-х ч. / Л. Аза, Е. Афонін, Л. Васильєва, І. Винниченко, В. Євтух; НАН України, Інститут соціології. — К., 1997. — Ч. 1 : Етнічні меншини в Україні. — 1997. — 141 с.

Supremasismus se projevuje v různých formách: věková diskriminace, vzhledová diskriminace, genetická diskriminace, gender diskriminace, jazyková diskriminace, nebo dokonce přízvuková diskriminace.

Avšak v kontextu naší odborné práce rozebíráme supremasismus rasový a náboženský.

Nejznámějším, obzvláště mezi mediálními produkty, je vysvětlení diskriminace lidí s tmavou pletí mezi bělochy. Nicméně v poslední době nabývá na popularitě takzvaný „černý suprematismus“, který tvrdí, že černá rasa je vyšší. Někteří ideologové černého supremasismu jsou zastanci „melaninové teorie“. Představitelé této teorie zastávají názor, že melanin (přírodní tmavý pigment, který je obsažen v lidské pleti afrikánského původu), zapříčiňuje zvláštní a neobvyklé schopnosti u lidí černé rasy. Existuje dokonce tvrzení, že bílá barva kůže je anomálií, která je způsobena genetickou mutací (druh albinismu).⁷ Tato skutečnost ještě jednou poukazuje na to, že každý etnos se snaží zvýraznit svoji jedinečnost.

Jedním ze známých druhů xenofobie je kyriofobie. Kyriofobie (z řečtiny „kyrio“ — pan, hospodin a „phobos“ — strach)⁸ je druh xenofobie, projev chování, které spočívá v nepřátelství hostů k jejich pánům, hospodinům nebo vlastníkům. V užším slova smyslu, který se používá k popisu mezinárodních vztahů, pod pojmem „páni“ jsou chápáni zastupci národa (národů) na místě svého tradičního a dlouholetého pobytu, kteří vytvořili stát pro své účely; pod pojmem „hosté“ jsou chápáni přistěhovalci, kteří mají svoje vlastní státní celky za hranicemi státu, do kterého imigrovali. Kyriofobie v užším slova smyslu je často vyjádřena agresivním sebeprosazováním hostů vůči pánům (někdy touha plně obsadit jejich místo), trvalých požadavků vůči nim (s požadavky krmít a starat se o hosty jen proto, že jsou hosté), vytýkání jen svých práv a popření veškerých povinností a zodpovědností. Kyriofobie se také vyjadřuje v nutkavém předvádění své národnosti, náboženské nebo sociální preference oproti pánům, demonstrativním zneuctěním zákonů a zvyků pánů, agresivním vnučením panům falešného pocitu viny vůči hostům. Jako viníky kyriofobie jsou obvykle označováni migranti, kteří byli

⁷Cashmore E. , Jennings J. Racism: essential readings, SAGE, 2001, p.181-2

⁸ Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – [4-е изд., допол.]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

schopni dosáhnout seberealizace v jejich rodné zemi a poté odcestovali do států, které mají vyšší životní úroveň. Nejčastěji v souvislosti s kyriofobii se mluví o Arabech ve Francii, muslimech v Austrálii, lidech z Kavkazu a Střední Asie v Rusku a lidech z Ruska a zemí SNS v Evropě.

Opakem xenofobie je xenofilie. Ukrajinský pojmový slovník nám předkládá následující definici: „Xenofilie – psychologický pojem, který znamená lásku a náklonnost k neznámým věcem, lidem a citům.“⁹ V užší interpretaci podle etnického kontextu, xenofilie – láska k cizímu, vnímání cizího jako něčeho lepšího než svého vlastního. Radikální nacionalisté interpretují xenofilii jako charakteristický rys příznivců multikulturalismu a obranců lidských práv „na úkor“ zájmů národa. To znamená, že radikální nacionalisté (jak již bylo řečeno, v tomto případě můžeme pozorovat transformovaný nacionalismus jako symbiózu agrese) interpretují xenofilii z negativního hlediska jako nástroj pro ponižení svého národa a vyvýšení národa cizího. Z pohledu zastánců multikulturalismu, xenofilie je uznání lidských práv v liberálním demokratickém multikulturním prostředí. To není nic jiného než jen záruka existence moderní společnosti. Tento ideologický antagonismus je nedílnou součástí multikulturní společnosti, jelikož pro obě dvě strany je vlastní teorie vždy naprostou pravdou.

Právě kvůli odlišným interpretacím stejného jevu se vytvářejí kultury, poté začínáme vidět uzavřený kruh ideologických přesvědčení, zárukou kterých je konflikt.

Opakem xenofobie je pojem tolerance. Podle ukrajinského pojmového slovníků je: „Tolerantní – trpělivý, shovívavý vůči názorům, postojům a myšlenkám ostatních.“¹⁰ To znamená, že tolerance je schopnost vnímat myšlenky, chování, formy sebevyjádření a životního stylu ostatních bez agrese. Základem tolerance je otevřenost mysli a komunikace, osobní svoboda individua a ocenění lidských práv a svobod. To však neznamená, že tolerantní člověk by měl tolerovat porušování lidských práv, manipulace nebo spekulace. Tedy všechno, co porušuje základní morální lidské normy, tolerantní člověk za normu nepovažuje.

⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. допов. та CD) /Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

¹⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. допов. та CD) /Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

Tolerance se stala nedílnou součástí strategie a taktiky mezinárodních, sociálních a mezilidských vztahů. V době, kdy svět zažívá vzrůst agrese a rozsáhlé šíření násilných způsobů řešení sociálních, politických, náboženských a etnických problémů, je zcela přirozená touha šířit novou filozofii tolerance, která by ospravedlňovala jiný systém životních hodnot a priorit. Zahrnuje v sobě ochotu přijmout ostatní takové, jací jsou a komunikovat s nimi prostřednictvím dialogu. Vědomí dnešních lidí prostupuje problém rozdílů. Právě rozdíl se stává základním faktorem moderního společenského života. Myšlenka rozdílů (existence, smyslů, pravd) se stává zásadním existenčním významem v lidském vědomí.

Podle jednoho z největších současných sociologů Anthony Giddensa: „Hlavním soubojem 21. st. se stane konflikt mezi fundamentalismem a kosmopolitní tolerancí.“¹¹ Vědci z celého světa mluví nejen o globální změně klimatu Země, světové ekonomiky, ale také konstatují globální změny samotného psychotypu člověka, psychickou mutaci, způsobenou moderním technologickým prostředím, které negativně ovlivňuje humanistické hodnoty, vytvořené během historie lidstva v průběhu několika tisíc let. Tolerance se staví na etnické, sociální a kulturní různorodosti a na touze po stabilitě společnosti. Pouze na základě principů tolerance může lidstvo přežít v dnešním pluralitním a multikulturním světě.

Nástrojem projevu xenofobie jsou nenávistné projevy. Nenávistné projevy (anglicky: „hate speech“) v nejširším slova smyslu jsou jakýmkoliv sebevyjádřením s prvky popření principů rovnoprávnosti všech lidí. Hierarchicky porovnává různé skupiny lidí a oceňuje individuální vlastnosti konkrétních osob na základě jejich příslušnosti k určitým skupinám. Evropská rada doporučuje používat následující definici: „Nenávistné projevy – jakákoliv vyjádření, která šíří, podněcují nebo obhajují jakoukoliv rasovou nenávist, xenofobii, antisemitismus a jiné formy nenávisti založené na netoleranci včetně těch, která jsou založená na agresivním nacionalismu a etnocentrismu, diskriminaci a nenávisti vůči menšinám, migrantům a přistěhovalcům.“

¹¹ Гидденс Э. Новые правила социологического метода / Пер. с англ. С. П. Баньковской // Теоретическая социология: Антология: В 2 ч. / Пер. с англ., фр., нем., ит. Сост. и общ. ред. С. П. Баньковской. — М.: Книжный дом «Университет», 2002. — Ч. 2. — 424 с.

¹²Manažer programu monitoringu a analýzy projevů xenofobie Kongresu národních společenství Vjačeslava Lichačeva řekl, že nenávistné projevy jsou nejen zločinem podle trestního zákoníku, ale jsou to jakákoliv nekorektní vyjádření vůči nějaké skupině. Odborníci mohou uvést mnoho příkladů využití nenávistných projevů v českých médiích. Podle V. Lichačova je docela běžnou věcí narazit v novinách nebo časopisech na název článků: „Osoby kavkazské národnosti vykradly obchodní stánek“ nebo „Cikáni byli přistiženi při krádeži“. Říká, že takovéto případy podle trestního zákoníku trestným činem nejsou. Podle odborníků podobné jevy nejsou upraveny zákoníkem a zákony, jsou upravovány především na úrovni vědomí novinářů a jejich profesních zákonů. V. Lichačov je přesvědčen, že použití „nenávistného projevů“ často není uvědomováno těmi, kteří připravují materiály, a je jakýmsi „vysíláním“ rozšířených negativních stereotypů do společnosti. Odborník říká: „Novináři si nejsou vždy vědomí toho, co mohou jejich slova způsobit.“¹³ Další expert zabývající se rasismem a xenofobií Jana Salachova během školení pro novináře řekla, že právě nutnost bojovat za lepší hodnocení často podporují média, když se přiklání k nenávistným projevům a přitahují si pozornost publika špinavými metodami, zejména prostřednictvím skandálních zpráv. Často můžeme pozorovat neopatrnost v mediální informovanosti. Názvy článků jsou obvykle formulovány bez konkrétních, soudem potvrzených podkladů, které se jeví pouhými předpoklady, a proto jsou také jasným příkladem nenávistného projevu. Profesionální povinností novináře je respektování dodržování standartů a občanských práv v jakékoliv zemi. Ruské analytické centrum „Sova“ pravidelně provádí monitoring médií a navrhuje následující klasifikaci:

¹² Горшков Д. Мова ворожнечі: що це таке і як з цим боротися [Електронний ресурс] / Д.Горшков / [Цит. 2014, 3 березня]. <http://human-rights.unian.ua/151150-mova-vorojnechi-scho-tse-take-i-yak-z-tsim-borotisia.html>.

¹³ Горшков Д. Мова ворожнечі: що це таке і як з цим боротися [Електронний ресурс] / Д.Горшков / [Цит. 2014, 3 березня]. <http://human-rights.unian.ua/151150-mova-vorojnechi-scho-tse-take-i-yak-z-tsim-borotisia.html>.

- krutá (přímé nebo zahalené výzvy k násilí, diskriminace)
- průměrná (ospravedlňování historických případů násilí a diskriminace, pochybnosti o všeobecně uznaných historických faktech, obvinění určité etnické skupiny z historických zločinů a kriminality, úvahy o nevyváženém počtu určité etnické skupiny, obvinění náboženské či etnické skupiny ve špatném vlivu na společenství)
- mírná (vytvoření negativního obrazu určité náboženské či etnické skupiny, tvrzení o její méněcennosti, morální vady, citace xenofobních výroků bez komentářů).

Když mluvíme o multikulturní společnosti, jako příklad je často označovaná globalizovaná Evropa. Zavedla, v důsledku Evropské unie, mezikulturní a zároveň integrované centrum. Ale ve skutečnosti, klíčem k pochopení dnešní Evropy je zahraniční politika, která se do značné míry vyvíjela nejen v Evropě, ale také ve světě vůbec. Autor výroku „Evropa bez hranic“, bývalý francouzský ministr zahraničních věcí Bernard Kouchner, řekl, že podobný pohyb hranic se stane „slunečnou“ stranou globalizace. Skutečnost je ale pravým opakem, a my Evropané pocítujeme jakýsi paradox, který Ulrich Beck popisuje takto: „S mírou vzrůstu globalizace, roste i význam hranic a pozornost k nim, zvyšuje se kontrola za hranicemi, i když už, samozřejmě, neslouží k tomu, k čemu sloužily dříve.“¹⁴ Naopak Dariusz Wojakowski s touto myšlenkou nesouhlasí. Tvrdí, že i když hranice v Evropě už nejsou chápány jako meze státu, stále poukazují na duševní a identické rozdíly, které, i přes existenci multietnického prostředí zachovávají svou národnostní povahu. Frederick Barth jako představitel etnografického přístupu k pochopení cizího věnoval porozumění hranic opravdu hodně času. Podle tohoto antropologa se dnes hranice staly velkým fenoménem vědomí a rozumu, kterým hranice nabízí šablony s různými kategoriemi. Proto podle Krzysztofa Czyżewského stále máme jako překážku nevyhnutelnou zkušenost dnešního Evropana. Postavíme novou zeď podle míry růstu blízkosti cizince, který proniká do

¹⁴ Вояковський Д. Ментальні кордони в Європі без кордонів / Д. Вояковський ; пер. з польськ. В. Саган. – К. : Ніка-Центр, 2012, – 320 с.

našeho vlastního prostoru. Dnešní zeď v tomto případě ztělesňuje naše obavy a zmátek. Podmíněné meze, kterým v současnosti říkáme hranice, jsou civilizační rozměry, které oddělují takovéto prostory jako jsou západoevropské a euroasijské, muslimské a křesťanské, pravoslavné a katolické.

Jak jsme již uvedli, právě fenomén multikulturalismu je snad nejdůležitějším rysem moderní Evropy. Nicméně hlavní účel politiky multikulturalismu – zachování rozmanitosti identit, získávající tímto enormní rozměry, se někdy stává poněkud neovladatelným, proto povídání o dnešní Evropě, podle Krzysztofa Czyżewského, může vyznít jako „příběh soužití“. V budoucí Evropě takovéto soužití bude probíhat v pozadí prostoupeném kosmopolitismem morálního, politického, ekonomického a historického boje. Ale vše není tak tragické, jak se zdá. Pohledy na svět a symbolické interpretace světa, typické pro moderní Evropu, jsou postaveny na obsazích, které se v průběhu mohou měnit, zatímco formy jsou konkrétnější a závislejší na určitém časoprostoru.

Jedním z východisek z této situace by mohlo být vytvoření podmínek pro mezikulturní dialog mezi zástupci zemí s podobnou tradiční kulturou. Mezikulturní dialog je dnes nejen důležitým rysem současnosti, ale také nedílnou součástí na cestě k budování skutečné tolerantní společnosti. V knize „Mentální hranice v Evropě bez hranic“ nacházíme takové příznivé faktory pro provedení:

- ochota a připravenost do dialogu vstoupit a udržovat ho,
- úroveň povědomí o důležitosti bezkonfliktního soužití zástupců různých národů a představitelů různých kultur,
- úroveň znalosti o jiných národech a kulturách,
- úroveň kulturní kompetence.¹⁵

V důsledku toho má xenofobie mnoho nástrojů a projevů. Ve 21. st. lidstvo s jeho technickým a vědeckým vývojem, velkým archivem filozofických úvah a historických faktů se zdá být nejvíce tolerantním. Nicméně můžeme pozorovat jen růst xenofobie v různých částech světa. Místo celosvětového porozumění a povědomí zjevné krásy lidské existence, společnost jen exponenciálně násobí konflikty, stává se otroky slepé

¹⁵ Вояковський Д. Ментальні кордони в Європі без кордонів / Д. Вояковський ; пер. з польськ. В. Саган. – К. : Ніка-Центр, 2012, – 320 с.

nenávisti, ignorující logické předpoklady. Xenofobie vede nejen k jednotlivým ničivým následkům, ale také k sociálním patologiím, jelikož mění a znetvořuje sociální vztahy.

1.2 Známé projevy xenofobie v historii lidstva

Historie lidstva je přeplněná fakty o nesnášenlivosti vůči určitým společenským skupinám a národům. Můžeme nalézt mnoho příkladů narodnostní nenávisti, ale my se budeme zabývat jen těmi nejrozšířenějšími. Jako prvním z příkladů se budeme zabývat otroctvím, a to zejména ve Spojených státech amerických. Právě tento fenomén je ukázkovým příkladem rasové bezpodmínečné diskriminace velké populační skupiny. Příklad USA je zajímavý tím, že právě v této oblasti otroctví velmi dlouho koexistovalo s rozvinutou průmyslovou výrobou. Prvními otroky byli Evropané, kteří dobrovolně podepisovali smlouvu o „provedení práce“. Nicméně za čtyři roky obdrželi svobodu a svoji vlastní půdu, což bylo pro vlastníky půd velmi nevýhodné. V roce 1619 bylo na žádost guvernéra Thomasa Smitha do Spojených států přivezeno 20 afričanů. Používajíce již známý nástroj nenávistného projevu černochům říkali „černí“ nebo „barevní“. Otrokářský systém v USA přetrvával od r. 1619 do r. 1865. Už v r. 1860 z 12 milionů lidí (z 15 amerických států) bylo 4 milionů otroků. Práce otroků se značně využívala v plantážním hospodářství, které přinašelo majitelům velký zisk.

V r. 1850 kongres USA schválil zákon o uprchlých otrocích. Podle něj bylo povoleno zatýkání a patrání po uprchlých otrocích ve státech, kde již bylo otroctví zrušeno. Zákon trestně stíhal za úkrývání otroků a nutil k povinnosti se aktivně podílet na jejich zatčení. Otroctví bylo zrušeno teprve v r. 1865 po skončení občanské války. V knihovně amerického kongresu můžeme naléznout svědectví lidí, kteří byli v otroctví do jeho zrušení. Tato svědectví nám dávají nahlédnout do událostí, které dnes již v lidské paměti nejsou živá. Archiv obsahuje svědectví ze 17 států, která byla zapsaná mezi léty 1836 – 1838, většině bývalých otroků tehdy bylo kolem 80 – 90 let, některým dokonce 100 let.

S lidmi se zacházelo hůře než se zvířaty, lidé byli bičování a znetvořování. „V historii lidství není zatím jiná země, ve které by si rasismus zahrál tak důležitou roli během tak dlouhé doby, jako je USA. A problém „mezirasových bariér“,¹⁶ jak ho popsal William Dubois, je stále relevantní,“ – napsal ve své knize Howard Zinn. Také poznamenal, že se otroctví v USA rychle proměnilo do obyčejné společenské instituce a do normálních pracovních vztahů mezi černochoy a bělochoy. Toto tvrzení podporuje myšlenku o tom, nakolik je lidské svědomí schopné se měnit pod vlivem času a transformace hodnot a priorit.

Dnes, tento jev dvoustoletého otroctví ve světě, je považován za nejhanebnější epizodu v historii USA. V současné americké společnosti stále přetrvávají hádky o to, zda by vláda měla alespoň nějakým způsobem kompenzovat materiální a morální škody černošským potomkům. Není žádným tajemstvím, že i dnes ve společnosti můžeme najít nepřátelskou náladu vůči lidem černé rasy, ne tak hodně v USA, jako v ostatních zemích a to zejména zemích bývalého Sovětského svazu.

Dalším příkladem zřetelně vyjádřené xenofobie je nacistické Německo a jeho tzv. „koncept rasové hygieny“. Tento koncept spočíval v nutnosti rozdělit společnost na vyšší a nižší rasu. Vyšší rasa měla být podporovaná a nižší rase mělo být bráněno v rozšiřování se. Míšení těchto dvou ras, podle politiky Třetí říše, by docházelo k nebláhým následkům. Tento koncept rovněž vymáhal provádět sterilizaci alkoholiků, epileptiků, psychicky chorých lidí a lidí s vážnějšími genetickými chorobami.

V případě otázky o antisemitismu (nenávistný postoj k Židům), bereme na vědomí, že před Křížovými výpravami Židé, kteří přišli do Německa již žili s římskými dobyteli, nevyvolávali nenávist a žili s tehdejšími domorodým obyvatelstvem v souladu. Právě během Křížových výprav začali „Kristovi rytíři“ zabíjet Židy, jelikož je považovali za viníky Kristovy smrti. Poté Židé už nikdy nepoznali, co je „mír v Německu“. Ve velkém množství knih se hovoří o těžkém osudu židovského národa. Počínajíce od poloviny 14. st. , kdy Židé byli obviněni z šíření „černé smrti“, začali

¹⁶ Зинн Говард Народная история США: с 1492 года до наших дней/ Пер. с англ.– М: Издат-во «Весь мир», 2006. – 237 с.

Židé masově utíkat z Německa. Byli přijati do azylu v Polsku, kde žili skoro šest století, do doby, než začalo masové vyhlazení. Poté nacistické Německo v čele s Hitlerem obvinilo Židy z porážky v první Světové válce, šíření komunistických myšlenek a z touhy zničit demokratický režim v Evropě. Již od r. 1938 byli Židé posíláni do koncentračních táborů, kde museli pracovat jako otroci. Někteří byli využíváni pro vědecké experimenty, dívky byly sterilizovány a musely uspokojovat touhy a sexuální choutky německých vojáků, důchodci a lidé se zdravotním postižením byli okamžitě zabití v plynových komorách. Je třeba poznamenat, že tisíce německých žen neopustily své židovské manžele, stejně jako tisíce německých mužů neopustili své židovské manželky, i přesto že Hitler prohlašoval jakékoliv míchání árijské krve s jinou za nepřipustné.

Velké množství obyvatel, z nichž většina patřila do protestantské nebo katolické církve, dobrovolně potvrdili „fakta“, že Židé jsou nižší rasou. Jediný, kdo tyto „fakta“ odepíral, byla církev Konfessing, v důsledku čeho bylo zatčeno více než 700 kněží. „Chorobná nenávist vůči Židům by navždy zůstala v Hitlerově osobní biografii, kdyby se r. 1933 nedostal k moci.“ – řekl Eugen Berkovich ve svém článku „Německý antisemitismus: fakta a fikce.“¹⁷ Nicméně tato osobní, ničím nepodložená nenávist dospěla k tragickým následkům: podle různých zdrojů, zemřelo během velké represe 6 až 20 milionů Židů.

Druhým aktem genocidy po holocaustu je genocida Arménů v Turecku. Odlišnost arménské genocidy od židovské je taková, že historicky je arménský národ starší než osmánští Turci. Na základě této skutečnosti můžeme usoudit, že nenávist Turků vůči Arménům je projev kyriofobie (tzn. nepřátelský postoj hostů k sousedům). Avšak vzhledem ke kulturní a územní okupaci arménského národa Osmanskou říší, je tento konflikt interpretován jako agrese zjevné většiny vůči menšině. A tak masové vyhlazení a deportace arménského národa západní Arménie, Cilicie a dalších provincií Osmanské říše prováděla vláda Turecka v letech 1915 – 1923. Politika arménské genocidy se skládá z panislamismu a panturkismu. Zejména vojenská ideologie panislamismu, která

¹⁷ Беркович Е. Немецкий антисемитизм: факты и вымысли [Электронный ресурс] / Е.Беркович / [Цит. 2014, 8 березня]. <http://berkovich-zametki.com/Nomer16/NemAntisem1.htm>

je vyjádřená nesnášenlivosti vůči nemuslimům, kázala otevřený šovinismus, vyzývala ke sjednocení všech tureckých národů. Je známo, že Arméni jsou křesťané, ale pro fanatické muslimy bylo křesťanství něčím naprosto cizím a špatným. Proto v této situaci můžeme mluvit o absolutní absenci či náznaku tolerance a přijetí jakéhokoliv jiného náboženství. Dostáváme se tedy k paradoxu, jelikož jakékoliv náboženství vyzývá k toleranci a trpělivosti. Nicméně, se v historii často setkáváme s případy nenávisti jejímž podkladem jsou náboženské důvody.

Turecký národ o Arménech rozlašoval nepravdivé informace, jako bylo třeba to, že Arméni nechtěli sloužit v turecké armádě a jsou připraveni spolupracovat s nepřítelem. Šířily se různé lži o uprchnutí Arménů z turecké armády, arménském povstání atd. Arméni se museli vystěhovávat ze svých bydlišť a byli odvázeni do Mezopotamie nebo Sýrie, kde pro ně byly již připravené a vytvořené tábory. Arméni byli vražděni jak v jejich domech, tak i na cestách do táborů; karavany byly vystaveny útokům tureckých nebo kurdských vojenských skupin. V důsledku toho do táborů přijíždělo velmi málo deportovaných Arménů. Nicméně ti, kteří se do Mezopotamie dostávali i přesto nebyli v bezpečí. Jsou známy případy, kdy deportování Arméni byli z táborů vyvázeni do pouští a tam následně vyvražďováni. Příčinou smrti tisíce Arménů byla také absence základní hygieny, hladovění a všelijaké epidemie. Turecká vláda byla krutá, turecký ministr vnitra, Mehmet Talaat, v tajném dopise guvernérovi požadoval skoncování s celým arménským národem a vyzýval k ignoraci věku, pohlaví a litoosti.¹⁸

Očití svědci, Arméni, kteří přežili hrůzu deportace a genocidy, zanechali v historii mnoho popisů neuvěřitelného utrpení arménského národa. Turecká vláda chtěla také rozpoutat arménskou genocidu ve východní Arménii, kde kromě místního obyvatelstva byli také uprchlíci z Arménie západní. Turečtí vojáci spáchali mnoho masakrů a pogromů v částech východní Arménie a Ázerbájdžánu. V r. 1918 obsadili turečtí utočníci spolu s kavkazskými Tatary Baku, kde zorganizovali strašlivý masakr místního arménského obyvatelstva a vyvražďili 30 tisíc lidí. Kolem 600 tisíc Arménů se stalo uprchlíky; rozprchli se do mnoha zemí, čímž vytvořili mnoho nových arménských

¹⁸ Киракосян А., Сафрастян Р. Геноцид армян и османские архивы вымысли [Электронный ресурс] / А. Киракосян, Р. Сафрастян / [Цит. 2014, 8 березня]. <http://www.genocide.ru/lib/kirakosyan-a/articles/ottoman-archives.htm>

komunit. Celkový počet obětí arménské genocidy není přesně určen, různé zdroje uvádí odlišná čísla. Ale je zřejmé, že nejvyšší čísla budou uvádět arménští výzkumníci – více než 2 miliony mrtvých.¹⁹

Turecko, Ázerbájdžán a oficiální turecká historiografie neuznává skutečnost úmyslného vyvraždění arménského národa v Osmanské říši. Turecká republika utrácí velké peníze na kampaně, které se zabývají tím, aby skutečnost úmyslné arménské genocidy zůstala v Turecku popřena, a finančně přispívá vysokým školám, které zabezpečují to, že pravda zůstává utajena. Většina členů Mezinárodního Společenství arménskou genocidu uznává, Turecko jim však vyhrožuje obchodními a diplomatickými sankcemi a represemi vlastních menšin. Za účelem odstranění stop fyzické přítomnosti Arménů jsou v Turecku systematicky ničeny arménské památky. Arménská genocida je uznána a odsouzena mnohými státy a organizacemi. Je známo, že jednou z podmínek pro vstup Turecka do Evropské unie je uznání arménské genocidy v letech 1915 – 1923.

Dnešní multikulturní svět je natolik univerzální, že nemůže být jedním integrovaným systémem s vyvinutým smyslem pro toleranci. Odlišnost názoru vždy přivádí ke konfliktu: od hlouposti až po konflikty světové úrovně. Bohužel když provedeme analýzu dnešního obrazu světa, můžeme bezpochyby tvrdit, že je agrese propagovaná v daleko větší míře než tolerance, mezikulturní porozumění nebo spolupráce. Všude slyšíme o teroristických útocích, válkách a vraždách. Dnešní člověk si bez pochyb ve svém podvědomí vytváří určitý model světa. Aby se tento model mohl přesunout z negativní roviny na pozitivní, musí mít svět společný cíl, kterým je existence, jejímž základem se stane tolerance, ne agrese.

¹⁹ Gabor Agoston, Bruce Alan Masters. Encyclopedia of the Ottoman Empire. –Infobase Publishing– 2009.– 650 p.

1.3 Stupeň nepřijatelnosti „cizího“ v České společnosti

Bezpochyb, xenofobie není čistě českým fenoménem, avšak její nárůst v multikulturálním státě je důležitým indikátorem sociálního napětí. Společnost obvykle spojuje xenofobii s činností netolerantních nacionalistických, nebo extrémistických organizací a skupin, nicméně dnes projevy rasizmu nebo xenofobie jsou pozorovány ze strany obyčejných státních zaměstnanců nebo běžného obyvatelstva.

Tento jev je nejnebezpečnější jak pro stát, tak pro občanskou společnost. Problém je v tom, že v masovém svědomí českého obyvatelstva zůstává vysoká úroveň nacionálního izolacionismu xenofobie. V roli „svých“ (ne ve všech případech) vnímají jen ty národy, se kterými existuje historická zkušenost společného pobytu, která charakterizuje českou společnost jak orientovanou na archaicko-tradiční hodnoty.

A přece situace protřečí vybudování a rozvoji otevřené demokratické společnosti, o které odevšad mluví politické síly. Avšak jedním z nejdůležitějších předpokladů pro přechod od společností uzavřeného typu (tradičně-komunitních, totalitních) k otevřené demokratické společnosti je odmítnutí izolovanistických principů funkcionality sociálního systému (územních, sociálních, mentálních) a následování principů přístupnosti a spolupráce.²⁰

Převáža zaměření na sblížení z představiteli jiných nacionálních kultur v masovém svědomí je psychologickým předpokladem formování otevřeného společenského systému demokratického rázu. A naopak, psychologické vnímání představitelů jiných etnických skupin a nacionalit jako absolutně „cizích“ a jejich „odtržení“ od „svého“ sociálního světa, které přivádí ke xenofobním pohledům, vytváří vážné předpoklady pro „zlomný“ rozvoj společenského systému, což přivádí k renesanci tradičně-komunitních

²⁰ Поппер К. Открытое общество и его враги [Электронный ресурс] / К.Поппер / [Цит. 2014, 29 березня]. <http://www.e-reading.ws/book.php?book=100774>

nebo totalitních principů společenské konsolidace. Ve skutečnosti, na státní úrovni dosud neexistuje žádný program, který by zvyšoval toleranci ve společnosti.

Za imigranty jsou zde považováni cizinci, kteří žijí v zemi nejméně jeden rok na základě uděleného povolení k trvalému pobytu, uděleného azylu nebo uděleného víza za účelem sloučení rodiny a cizinci s uděleným vízem k pobytu nad 90 dní.

Podle ministerstva vnitra v roce 2005 ČR evidovala celkem 278 312 cizinců s povoleným pobytem, během následujících 3 let počet cizinců vzrostl téměř o 160 tisíc a na konci roku 2008 dosáhl počtu 438 301 osob (z toho se jednalo o 265 374 osob s přechodným pobytem a 172 927 osob s trvalým pobytem). K 31. 12. 2010 v České republice legálně pobývalo celkem 425 301 cizinců, z toho 235 339 přechodně a 189 962 trvale.

Ekonomická krize a její dopad na trh práce v České republice přispěla v posledních dvou letech ke stagnaci celkového počtu cizinců, kteří legálně pobývají na území České republiky. I když ještě v letech 2006-2008 Česká republika zaznamenávala poměrně vysoké meziroční přírůstky zejména ekonomicky motivované migrace. Od roku 2009 se celkový počet nově přicházejících cizinců výrazně omezil, a počet cizinců s povoleným pobytem zaznamenal meziroční pokles. Taková to situace přetrvávala i v roce 2010 a 2011.

Zaznamenaný pokles se však týká pouze cizinců pobývajících v České republice přechodně. Avšak více rostoucím trendem je kategorie trvalého pobytu. Podíl cizinců, kteří žijí v České republice trvalé se zvyšuje. Na konci roku 2010 jich bylo 132 153 osob, což je téměř polovina (45,7%,).

Početně nejvýznamnější skupiny cizinců z třetích zemí pobývajících v České republice se dlouhodobě nemění. Cílová skupina integrace cizinců je z více než tři čtvrtin tvořena občany pouze 3 zemí, a to Ukrajiny (124 339 osob na konci roku 2010), Vietnamu (60 301) a Ruské federace (31 939). Ostatní státní příslušnosti následují s výraznějším odstupem: Moldavsko (8 872), USA (6 074) a Mongolsko (5 576).²¹

²¹ USNESENÍ VLADY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 4. ledna 2012 č. 6, k Postupu při realizaci aktualizované Koncepci integrace cizinců - Společně soužití v roce 2012, <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Otázka, kterou si pokládáme v této kapitole tedy je, jaká je úroveň tolerance, či netolerance k těmto skupinám, jaké jsou mezi nimi vztahy, rozšířené předsudky a jak velká je jich snášenlivost a ochota sdílet jeden sociodemografický prostor. Ve velké míře postoje veřejnosti jsou formovány pomocí médií, jelikož se podílejí na vytváření, ne vždy cíleně, obrazu emigrantu a narodnostních či etnických menšin.

CVVM (Centrum pro výzkum veřejného mínění) v roce 2001 provádělo výzkum veřejného mínění ve kterém se prostřednictvím dotazníkového šetření zjišťovali postoje české veřejnosti k cizincům.

Respondenti se vybírali kvotním výběrem starší 15 let podle pohlaví, věku, kraje, velikosti místa bydliště a vzdělání.

První šetření proběhlo mezi 1. a 8. lednem 2001 a účastnilo se ho 989 respondentů. Otázky se týkaly rasové a národnostní nevráživosti: „Pociťoval jste Vy sám osobně v loňském roce nevráživost vůči jiným lidem a) z důvodů národní příslušnosti?, b) z důvodů jiné rasy?“, „Stalo se vám, že jste v loňském roce u nás v České republice pociťoval vůči vlastní osobě nevráživost z důvodů národní či rasové příslušnosti?“

Druhé šetření proběhlo mezi 30. dubnem a 9. květnem 2001 a zúčastnilo se ho 1014 respondentů. Použily se otázky, které měly ukázat, které společenské problémy se respondentům jeví jako důležité: „Jak je naléhavé, podle Vašeho názoru, řešení následujících problémů v naší společnosti?“ Respondenti se vyjadřovali o míře naléhavosti řešení ekonomické reformy, vztahu se Slovenskem, nezaměstnanosti, korupce, životní úrovně, životního prostředí, bezpečnosti občanů (obecné kriminality), zemědělství, územněsprávního uspořádání, zdravotnictví, organizovaného zločinu, školství, právního systému, sociálních jistot, soužití s Romy, bydlení, uprchlíků na našem území a rasismu. Další otázky z tohoto šetření zkoumaly vztah respondentů k uprchlíkům: „Domníváte se, že usadit se na území naší republiky by mělo být umožněno těm cizincům, kteří a) jsou pronásledováni z politických nebo například rasových, etnických důvodů? b) hledají lepší životní podmínky? c) jsou bezprostředně ohroženi na životě?“, „Jaké podmínky by měli tito lidé podle Vás splňovat, aby se mohli u nás usadit?“, „Souhlasil byste s tím, aby tábor pro běžence, uprchlíky byl blízko Vašeho bydliště?, „Proč byste nesouhlasil s táborem pro běžence blízko Vašeho bydliště?“, „Domníváte se, že poskytnutí azylu cizincům, jejich dlouhodobý pobyt,

znamená pro naši společnost a) rozhodně přínos? b) spíše přínos? c) spíše nebezpečí? d) rozhodně nebezpečí?“, „V čem vidíte přínos azylantů, cizinců s možností dlouhodobého pobytu pro naši společnost?“ Poslední otázky které byly z tohoto šetření vybrány, se týkaly vztahu respondentů k pracovním imigrantům: „K jaké části cizinců, kteří u nás pracují máte dobrý vztah?“, „Cizinci a etnické skupiny by se měli a) co nejvíce přizpůsobit našim životním zvyklostem? b) částečně přizpůsobit našim životním zvyklostem? c) měli by mít možnost žít zcela podle svých životních zvyklostí?“

Třetí šetření proběhlo mezi 29. říjnem a 5. listopadem 2001 a zúčastnilo se ho 1195 respondentů. Měli odpovědět na otázku „Jaký máte vztah k následujícím skupinám obyvatel žijícím na území České republiky.“

Respondenti měli vyjádřit svůj vztah k Polákům, Romům, Židům, Čechům, Němcům, Slovákům, Vietnamcům, občanům balkánských států a občanům z bývalého SSSR. Respondenti měli na výběr tyto odpovědi: 1. „velmi dobrý“, 2. „spíše dobrý“, 3. „ani dobrý ani špatný“, 4. „spíše špatný“, 5. „velmi špatný“ nebo 6. „nemá žádný“.

Pocity rasistického charakteru se nejvíce objevují u lidí ve věku od 15 do 19 let (52%), také nadprůměrně u Pražanů a u obyvatel Severní Moravy. Tyto regiony zaznamenávají nejvíce rasově motivovaných případů.

Zřejmě z důvodů zavedení tržní ekonomiky, která je charakteristická konkurenčním bojem, Češi se zajímají spíše o otázky související s materiálním zabezpečením života, než o téma rasismu a xenofobie.

V době komunismu cizinců v české společnosti bylo jen malé množství. Oblast menšin a i lidských práv celkově byla dříve zanedbávaná. Preferovaný přístup k národnostním menšinám byl od druhé světové války asimilační. Etnicky je Česká republika hodně homogenní, avšak po roce 1989 sem přibylo hodně cizinců, kteří imigrují buď kvůli lepším životním podmínkám nebo uprchlíci kvůli ochraně před pronásledováním.

Podle Gabala česká společnost hodnotí příliv cizinců značně negativně (v roce 1996 to bylo více než 81 % populace). Tento postoj předurčuje směs obav, předsudků a neznalosti. Polovina Čechů si spojuje příliv imigrantů a uprchlíků s kriminální činností, a zhruba desetina z nich se domnívá že kvůli ním roste procento nezaměstnanosti na

českém trhu práce. Přitom zahraniční pracovníci nepředstavují pro české obyvatelstvo vážnou konkurenci, neboť obsazují převážně místa, o něž domácí populace neprojevila zájem.²²

91% dotazovaných se domnívá, že by žadatelé o práci z majoritní skupiny měli mít přednost před imigranty. Podle Gabala, imigrace může mít pozitivní výhody, zejména ekonomické (příliv investic, levné pracovní síly, know-how), pouze v případě 14% z dotazovaných.

Šetření Institutu pro výzkum veřejného mínění z října 2000 ukázalo také jak je diferencován vztah k různým národnostem. Zjistilo se, že Češi si nejvíc sympatizují s občany vyspělých kapitalistických států s pluralitně liberálně demokratickým režimem. Rovněž jako s některými občany středoevropských zemí (Maďarsko, Slovinsko, Polsko, Slovensko). Opačný vztah u české populace vyvolávají občané východních států.

Nejlepší vztahy Češi vykazují ke Slovákům a Polákům (73 % a 53 % české veřejnosti k nim má spíše dobrý nebo velmi dobrý vztah). Slováci jsou nejlépe přijímáni obyvateli Moravy, což je dáno geografickou blízkostí Moravy a Slovenska, s tím jsou spojené bližší styky jejich obyvatel a tím i lepší vztahy.

Poláci stejně jako Slováci, na základě geografického sousedství jsou lépe přijímány Moravany. Pozitivní vztah k nim má hlavně nejstarší část obyvatelstva (lidé nad 60 let) a starší střední generace (45 – 59 let).²³

Vycházejí z těchto předpokladů, dala by se vyvést hypotéza, že důvodem k dobrým vztahům je slovanská spřízenost. Avšak na příkladě států bývalého Sovětského svazu, ačkoli jsou rovněž slované, je vidět, že česká společnost je narozdíl od Poláků a Slováků nepřijímá moc dobře (výpočet podle výzkumu CVVM z listopadu 2001).

Důvodem jsou již zmiňované na začátku obavy spojené s ruskou a ukrajinskou mafií, ale také odpor po okupaci v roce 1968. Relativně dobrý vztah k občanům bývalého

²² Mansfeldova, Z., Seidlova, A. (2001): Výzkum „Integrace cizinců v ČR, Praha, Svaz průmyslu a dopravy ČR.

²³ O vztahu k u nás žijícím národnostem, Praha, CVVM, 2001.

SSSR zachovali obyvatelé starší 60 let, kteří v sobě mají určitý konzervatismus, a větší tendenci neustále porovnávat „staré dobré časy“ se současnou, leckdy, nejistou dobou. Navíc důvodem k zachování poměrně dobrých vztahů může být i fakt osvobození ruskou armádou v období druhé světové války.

Negativně naladěné jsou obyvatelé České republiky zejména vůči cizincům, kteří jsem přijíždějí za lepšími životními podmínkami. Prakticky polovina dotazovaných by jim nedovolila se usadit na českém území. Pouhých 10% Čechů má dobrý vztah k pracovním imigrantům.

CVVM zjistilo to, že občané s vysokoškolským vzděláním mají dobrý vztah k pracovním imigrantům(58%), a to i v případě, že jich osobně neznají tolik, jako lidé se základním vzděláním(34%).

Osobní nezkušenost ve vztahů k cizincům vysokoškoláci kompenzují tím, že jsou více informováni a mají větší rozhled, což se odráží také v tom, že pro vysokoškoláky cizinci a imigranti nepředstavují konkurenci na trhu práce.

Naopak špatné vztahy k pracovním imigrantům mají především důchodci a nezaměstnaní. Pouhé 30% důchodců a 31% nezaměstnaných k nim má kladný vztah. (výzkum CVVM květen 2001). Důchodci si je spojují s kriminální činností, a nezaměstnaní je považují za konkurenci při usazování pracovních míst. Důvodem může sloužit ten fakt, že tato část obyvatel není spokojená se svou vlastní životní úrovní. Bylo také zjištěno, že čím je horší životní úroveň lidí, tím více negativní přístup mají k imigrantům.

Za komunistického režimu, i v jiných těžkých pro stát obdobích, se Češi obvykle stěhovali do jiných zemí, kde hledali bezpečí a úkryt před pronásledováním. Dnes je Česká republika demokratickou zemí se svobodnou společností a právním řádem, která může podobně pomoci jiným. Nehledě na to, podle výzkumu CVVM z roku 2001, 55% českých obyvatel by si nepřálo mít uprchlický tábor v blízkosti svého obydlí. A 48% z nich považuje uprchlíky za nebezpečné.

Česká veřejnost se necítí zavázána pomocí, které se jí v minulosti dostalo a nehodlá ji oplácet dalším potřebným. Převažuje názor, že se můžeme starat jen sami o sebe.²⁴

Na českém území dnes žije několik etnických menšin, které se od majoritní společnosti liší nejen původem ale i kulturou, hodnotami a chováním. Nehledě na to, jak dlouho tyto skupiny žijí na českém území, vztah k nim se tímto příliš neovlivňuje.

Podle výzkumu, nejhorší vztahy máji obyvatelé české republiky k romské komunitě, 27% z nich mají velmi špatný vztah a to zejména v severních a západních Čechách, kde procento lidí se spíše špatným, nebo velmi špatným vztahem, dosahuje 50%. Nejvstřícnější vztah k Romům mají obyvatelé Prahy a východních Čech (výpočet podle výzkumu CVVM z listopadu 2001).

Problematika vztahující na soužití Romu s majoritní skupinou je poněkud odlišná od soužití s jinými etniky, protože se jedná o jedinou usazenou menšinu, dlouhodobě pobývající na Českém území, která sebou zároveň představuje určitou sociální třídu, která se vyznačuje vlastními socioekonomickými charakteristikami. Tyto charekteristiky ji dlouhodobě řadí na dno společnosti. (Zpráva o situaci romské komunity v České republice... 1997).

Majoritní strana se vyznačuje značnou nedůvěrou, a tyto obavy pociťují vůči majoritě i sami Romové. Romům jsou připisovány kriminalita, neochota pracovat, snaha o zneužívání českého sociálního systému. Proto se nejčastěji ze všech národnostních menšin stávají terčem rasové a národnostní nesnášenlivosti. Podle výpočtu výzkumu CVVM z ledna 2001 je to až 74% případů. Obětmi rasově motivovaného násilí v 65% případů.

Z tohoto důvodu byla Česká republika hodněkrát kritizována ze strany mezinárodních organizací za svůj rasistický přístup, se kterým se tato menšina zde potýká. I přesto česká veřejnost si nemyslí, že soužití s Romy je naléhavým problémem (34%). (CVVM a PřF UK z května 2001).

Další menšina která v Čechách není příliš vítaná, jsou Vietnamci. Podle výzkumu CVVM z listopadu 2001 30% dotazovaných k nim vyjevuje špatný vztah. Stejně jako

²⁴ Gabal, I. (1999b): Vyvoj mezinarodniho standardu ochrany a rozvoje prav narodnostnich mensin od konce druhe svetove valky po soucasnost. In: Gabal, I., Etnicke mensiny ve stredni Evrope, Praha, G plus G, s.33-35

občané balkánských států a bývalého Sovětského svazu se i Vietnamci nemají příliš v oblibě spíše u západních Čech (46,1%) a ve městech nad 100 000 obyvatel, kde je jejich koncentrace největší. Více vstřícný vztah k Vietnamcům mají zase lidé s vysokoškolským vzděláním.

Židovská komunita je v Čechách poměrně asimilována, a nijak zvlášť se z majoritní skupiny nevyčleňuje. Podle průzkumu špatný vztah k ní mají lidé z jižní Moravy(10,5 %) a lidé se základním vzděláním (9,3 %). Mladé lidi většinou k této komunitě má neutrální vztah(73%)(výpočet podle výzkumu CVVM z listopadu 2001), důvodem může být to, že se mladá generace s touto komunitou se téměř nesetkává. Lze předpokládat, že negativní vztah vůči Židům mají lidé ovlivněné rasistickými ideologiemi.

Severní Čechy nejsou moc vstřícné k Němcům, a to zejména z důvodu starých křivd spojených s odsunem sudetských Němců a jejich požadavky po odškodnění. Nejvíce se to projevuje u starších lidí důchodového věku, a u lidí se špatnou životní úrovní.²⁵

Významným faktorem ve vztahu k národnostním menšinám se vykreslil stupeň dosaženého vzdělání. Lze předpokládat, že čím vyšší je stupeň vzdělání, tím jsou vztahy vůči jiné etnické skupině lepší. Toto zjištění ukazuje na významnost vzdělání a na lepší informovanost s ním spojenou, což by mohlo přivést v soužití mezi majoritní skupinou a menšinami značné zlepšení.

Ve vztahu k etnickým menšinám hraje rovněž roli i víra v Boha. Věřící lidé mají vlídnější vztah k cizincům, než lidé nevěřící.

Na základě dotazů ze šetření je také vidět, že lidé, kteří jsou spokojeni s politickou situací v České republice, jsou vstřícnější k menšinám, než ti, co jsou s politikou zde nespokojeni. Je tomu tak i s pohledem na členství v EU a v NATO. Lidé, kteří nemají vlídný vztah k členství v EU a v NATO mají zároveň horší vztahy k etnickým menšinám, než ostatní občané.

Vydělili jsme příčiny vzniku a rozvoje xenofobních nálad, stojí za to rovněž porozumět psychologickým příčinám. Specialisté této sféry již dostatečně detailně zozrebrali jev masové psychologie, což nám umožňuje provést analýzu obrazu v kontextu našeho výzkumu.

²⁵ Výpočet podle výzkumu CVVM z listopadu 2001.

1.4 Xenofobie prizmatem biosociologie a psychoogie

Podle velkého překladatelského slovníku ukrajinského jazyka psychologie je:

1) Věda o zákonitosti, rozvoji a formách psychické činnosti živých bytostí./ Vědecká disciplína, která vykládá obsah této vědy;

2) Duševní povaha, psychika, osobitost něčí povahy./Souhrn psychických osobitostí, vlastnosti sociální, nacionální aj. skupiny lidí. Souhrn otázek, které se týkají morálky, chování, lidských prožitků a tak dále.

3) Souhrn psychických procesů, které jsou podmíněné určitou činností, stavem aj.²⁶

Biosociologie (sociobiologie) – je systém pohledů na společenský život, který je založen na zákonech evoluce organické přírody. Jako věda vznikla spletením sociologie a biologie. Jiný název je – sociobiologie. Biosociologie se snaží objasnit rozvoj a problémy lidské společnosti z pohledu principů biologie, včetně Darwinovy teorie a tak dále.

Hlavní cíl tedy vnímáme ve vysvětlení jevu xenofobie díky vnitřním faktorům člověka jako objektu přírody. Provést analýzu příčin vznikutí nepřijetí „jiného“, „cizího“, a také emoční reakce, které vznikají v procesu komunikace s představitelem jiné rasy nebo nacionality.

Projev xenofobie, iracionálního strachu, který spouští podvědomé reakce, hledání způsobu tento strach neutralizovat vede k cílevědomé agresi k cizímu.

V její osnově leží triáda emocí, které tvoří soubor chování, vedoucí k osobní a kolektivní úrovni obav a agrees.

²⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. допов. та CD) /Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

Čím větší jsou obavy, tím více se podvědomí snaží uniknout díky vytěsnění příčiny obav. V důsledku svědomí osoby se formuje stálý obraz nepřítele, který je zdrojem nebezpečí a hrozby. Během vzniku společenských nesnází, jedinec podvědomě hledá jejich příčiny ne tak moc mezi „svými“, nýbrž mezi „cizími“.

T. Adorno, N.Sanford, E.Frenkel-Brunsvik, D. Levinson v práci „Autoritativní osobnost“ považují, že etnické přesvědčení, rasismus – jsou projevy osobnostních rysů, zformovaných v raném dětství, v procesu výchovy a ve vzájemném vztahu se sociálním prostředím.²⁷

Bezpochyby, část světového názoru člověka se formuje v utlém věku, když jsou mimořádně aktivní kognitivní procesy.

Avšak v konečném formování se činitelé rovnoměrně syntezují.

Lékařku – psychoterapeutku Lvovské klinické nemocnice první pomoci Sodomora Sofia v rozhovoru prohlásila, že úměrnost činitelů formuje xenofobní nálady.

„Kromě výchovy, - poznamenala doktorka, - důležitou roli hraje kultura okolí, ve kterém žije jedinec, a také unikátní individuální komponent.“

Jistě, výchova – je svérázným základem, avšak tolerance, stejně jako schopnost soucitění, být upřímným a hodným, bezprostředně záleží na vlastnostech člověka, které je zvykem nazývat povahou.

Doktorka také dodala, že z pohledu psychologie a psychiatrie, pokud xenofobie, nebo jakákoli jiná fobie nezabraňuje normálnímu fungování, tak v tom případě je to pouze zvláštnost člověka.

Ovšem, když fobie škodí člověku nebo jeho okolí, pak je to patologický symptom.

Nepokoj vůči cizímu je spojen s ponětím identity, když probíhá přesná diferenciací „svého“ a „cizího“. Něco cizí má vždy blízko k neklidu.

Amplituda nepřátelství může být různá: od osobnostního nepohodlí v něčí přítomnosti, po absolutní nepřijetí na všech úrovních – od každodenního po světonázorové.

²⁷ Попова И.В. Социально-психологические особенности проявления ксенофобии в избирательных кампаниях современной : автореф. дис. на соискания ученой степени канд. психол. н.: спец. 19.00.05 «социальная психология» / И.В. Попова. – Москва, 2008. – 26 с.

„Již ve třech letech může dítě diferenciovat „své“ a „cizí“. Rozeznává barvu pleti, vzhled, řeč, hlas, intonaci apod.“ – poznamenala doktorka. V dětství, kdy je příznivé klima v rodině, nic nebrání identitě, já je sebou“, v nezávislosti na tom, kdo je poblíž.

V tomto případě se nebezpečí nefixuje v paměti. Model toho, co se v dětství dá přijmout bez úzkosti, je fundamentální a určující.

V psychologii prvopočáteční pojetí xenofobie ztotožňují také s obrannou reakcí – odstupem, nepřijetím.

Například evropské dítě může nepřijmout dítě s tmavou pletí kvůli tomu, že je to absolutní opak.

Takovéto chování se může chápat jako xenofobie, ale ne úmyslnou, spíše jako obrannou reakci. Na konci rozhovoru doktorka poznamenala, že, čím více tolerance a demokracie v okolním prostředí, tím méně obav a strachu, proto osvětová práce má obrovský význam.

„Toleranci je potřeba v sobě vychovávat, myslet na to, proč se bráním nebo dávám odpor,“ dodala Sofie Sodomora. Souhlasíme s míněním, že strach často vzniká a zaujatý přístup vzniká v důsledku nevědění.

Shrneme-li výsledky rozhovoru se specialistou, můžeme vyčlenit takové –to klíčové psychologické jevy:

- strach před ztrátou identity (přijetí cizího může uškodit mé celistvosti);
- fundamentálním faktorem je pocit vlastní bezpečné identity v raném dětství;
- světový názor se formuje vždy pomocí proporcionálních činitelů: výchovy, okolí a individuální společenské pozice;
- ve vědomém věku je potřeba toleranci v sobě vychovávat, analyzovat vlastní chování a vyčleňovat příčiny agrese.

Nicméně smysl, vložený ve význam slova „cizí“ není vždy jednoznačný. Pokud „cizí“ vyvolává zájem, a rodí tím ambivalentní pocity, v tom případě „cizí“ je spíše „jiný“. Přitahuje a zároveň odpuzuje. Taková emocionální dvojítoť se nebere jako negativní, i „cizí-jiné“ vždy má šanci se stát „svým“. ²⁸

²⁸ Солдато́ва Г.У., Мака́рчук А.В. Может ли другой стать другом? Тренинг по профилактике ксенофобии. – М.: Генезис, 2006. – 123 с.

Avšak nejčastěji ve vztahu k „cizímu“ začíná dominovat strach. Protože historicky se stalo, že lidé se vždy obávali nepochopitelného a neznámého.

V případě, že „cizí“ nabývá negativního značení, ocitá se v rámci zformovaného a principního světového pohledu a není možné ho interpretovat.

„Cizí“ se stává něčím zvláštním, co se liší zvyky, prioritami, pohledy, tudíž se z „jiného“ stává „absolutně cizím“, „cizorodým“.

Obvykle „cizorodým“ se vyhýbá, straní se jich, považují je za viníky problémů a neštěstí, nezdědka je berou za nepřátele, a nenávidí je.

Sociální pořádek, který vyznačuje vzájemnosti lidí v našem světě, v nezávislosti od různorodých kulturních zvyků a tradic, se vždy řídil universální psychologickou alternativou „my-oni“. Zárukou těžkého přežití bylo stvoření uzavřených „my-skupin“. Touha člověka dělit svět na „my“ a „oni“ – jedna z primárních osobitostí lidské přírody a centrální psychologický mechanismus xenofobie.

Mechanismus „my – oni“ funguje díky ingrupnímu favoritismu – (z latinského favor, přízeň) ²⁹ strategie meziskupinového chování založena na tendenci pozitivně vnímat svou skupinu (skupina IN) na úkor jiné skupiny (skupina OUT).

Fenomén „ingrupního favoritismu“ vyslovuje touhu člověka k pozitivní identitě. Protože čím vyšší je status a prestiž své skupiny, tím vyšší je sebevědomí jedince a status ve společnosti. Pozitivní skupinová identita přívrženců skupiny je důležitým psychologickým předpokladem nejen pro existování skupiny, ale i pro podporu její stability a samostatnosti. Proto člověk se vždy snaží zachovat svou pozitivní identitu a svou skupinu, ke které chce náležet. Když brání svou identitu, brání tak svou skupinu, a pokud brání svou skupinu, brání tedy svou identitu.

V současné psychologii alternativa „my-oni“ se rozebírá na osnově konceptu sociální identity. Identita – je základní psychologický element, který vyjadřuje podstatu člověka. Identita se skládá z představ, emocí, motivů, vedomostí, hodnot, stereotypů, behaviorálních schémat, norem a standartů, a také bezvědomých útvarů.

Je to koncentrovaný shluk zkušenosti jak nynějších pokolení, tak celého lidství, procházející prizmatem vlastní existence ve skupině.

²⁹ Психологический словарь: [Электронный ресурс]. www.dic.academic.ru

V procesu formování identity si jedinec uvědomuje svou skupinovou náležitost a své místo ve společnosti, neustálost své existence v systému generací a v kontextu dějin, přijímá určitý způsob života a přizpůsobuje se jemu, a je schopen dát do souvislosti svou osobnost a skupinový systém norem a hodnot.

Jedinec hledá své „já“ a skoro vždy ho nachází v nějaké skupině. Proto identita je, z jedné strany, sdružení, totožnost, sjednocenost, a z druhé – členění, konfrontace.³⁰

Pro xenofobii je taktéž charakteristické zlikvidování pozitivních rysů cizího, ignorování a neuznání dobrých vlastností jedince. Cílevědomě si člověk uvědomuje přítomnost pozitivních osobitostí, avšak nutí sám sebe jim nedůvěřovat. V tomto případě vidíme příklad osobnostního sebeklamu, kdy mysl přesvědčení má velkou sílu.

Vidíme tedy, že obranná projekce má právu. Pomáhá osobnosti aktivizovat regulativní systém stabilizace, cílenou na odstranění nebo svedení k minimum pocit nepokoje, který je spojen s uvědoměním úleku jako emocionální reakce na „jinakost“.

M.V. Kroz a N.A. Ratinova vydělují parametr xenofobie, který mluví o výchozích příčinách formování xenofobních zaměření u konkrétního subjektu.

Autoři vyčleňují dva zdroje: kategorie „my“, tedy skupinocentrické zaměření (nacionalismus, egocentrismus atd.), při kterém negativní chování k „jiným“ vzniká okrajově a jen proto, že se oceňují jako překážka triumfu nacionální ideje; druhá varianta se nazývá „negativní samoidentifikace“ říká o boji ne „o něco“, ale o boji „proti někomu“, takže nepřijetí cizího v tomto případě je prvořadým.³¹

Z pohledu biosociologie, je xenofobie společenská projekce sebezáchovného pudu určité nacionálně-ekonomické formace. To znamená, že se tu spustí již zmíněné skupinocentrické zaměření, které podvědomě nutí jedince se starat o celistvost a unikátnost své etnické skupiny jako nacionální jednotky.

Bez tolerance existence společnosti není možná. Tolerance se projevuje v těchto sociálních kontextech: komunikaci, sociální součinnosti, meziosobních a

³⁰ Психологический словарь: [Электронный ресурс]. www.dic.academic.ru

³¹ Кроз М.В., Ратинова Н. А. Социально-психологические и правовые аспекты ксенофобии. — М.: Academia, 2005. — 52 с.

meziskupinových vztazích, sociálním poznání, skupinové dynamice, konfliktech, orientaci hodnot, sociálních norem, motivace, kultuře organizování, sociální a kulturní adaptaci.

Kognitivní psychologie dává základ pro pochopení důležitých mechanismů formování a projevů tolerance – netolerance, jako jsou sociální kategorizace, kognitivní dysonans, sociální nařízení, sociální stereotypy a atributy, sociální představy.

V biheviornální psychologii se modelují samostatné aspekty projevu tolerance – netolerance, které se zakládají na uspokojení sociálních potřeb, odreagování sociálních strachů, adekvátním přijetí okolního světa a sebe sama, formování osnov agresivního chování jako jedné z krajních forem projevu netolerance.

Můžeme tedy dospět k výsledku, že člověka, jako společenskou jednotku, ovlivňuje hodně faktorů, které formují jeho psychologický portrét. Je to jak výchova, kultura okolí, tak i individualita. Pokud mu nepřijetí cizího neškodí a ani jiným, zůstává tento fenomén individuální specifičností.

Avšak když se nepřijetí mění na agresi a škodí, specialisté považují toto chování za patologickou známku, která potřebuje analýzu a zpracování.

Podle názoru znalce, který poskytl rozhovor, toleranci a snášenlivost je v sobě potřeba vychovávat, provádět analýzu svého zaujatého chování a pracovat na osobním zdokonalování. Multikulturální svět bude existovat v souladu jen tehdy, když světlých psychologických portrétů bude víc než pevně sformovaných xenofobních direktiv.

PRAKTICKÁ ČÁST

2 XENOFOBIE V SOUČASNÝCH ČESKÝCH MÉDIÍCH

2.1. Analýza role médií ve formování veřejného mínění

Role masmédií v životě společnosti vzrůstá každou sekundu, jelikož masmédiá obepínají prakticky všechny sféry života člověka, informují o politických, ekonomických, sociokulturních událostí ve světě, přibližují nám neznámé světy, přispívají k socializaci a integraci do společnosti, jsou důležitým faktorem ve formování lidského světového názoru jedince a hodnotových orientací společnosti.

Musíme přiznat, že masmédiá jsou dnes důležitým klíčem k poznání světa, způsobem, pomocí kterého tvoříme obraz všeho, co je kolem nás, poznáváme cizí kultury, poznáváme cizince.³²

Média vyplňují funkci informátora, komunikátora a orientátora. V prvním případě poučují masy, zabezpečují strukturálnost ve velkém informačním prostoru, vydělují a formují základní.

Vykonávají roli komunikátora, masmédiá jsou prostředníkem v dialogu mezi různými sociálně-politickými silami, mezi vládou a společností. Zaujímají prostřední laťku v hierarchické pyramidě společnosti. Třetí funkce – orientace mas, zapojení milionů lidí do ekonomických, sociálních, politických, estetických, morálních a jiných cenností. Tudiž média pokládají otisk na veškerou hodnotovou orientaci společnosti, a proto i vyznačují cesty rozvoje mezikulturní součinnosti.

N. O. Moroz vyčleňuje takové funkce médií: poznávací (uspokojení informačních potřeb společnosti), zabezpečení veřejné informovanosti, kontrola a náhled na jednání subjektů vlády, politické socializace (účast na procesech osvojení jedincem politických

³² Колосок Т.С. Формування образу «чужого» засобами масової інформації (Чеська республіка, 2000-2010 рр.): Культурологічна студія. Частина 1 вимір [Електронний ресурс] / Т.С. Колосок / [Цит. 2014, 5 квітня]. <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/652/1/Kolosok.pdf>

vědomostí, norem a hodnot společnosti), formování občanství, podporu nebo kritiku programů a jednání státu, státních orgánů, orgánů místní správy, společenských organizací, stran apod.

Kromě všeobecných funkcí, masmédiá mají ještě své specifické funkce, pro ně charakteristické.

K nim patří funkce úpravy (odběr a komentování informace) a hodnocení, co v podstatné míře ovlivňuje formování veřejného mínění a společenských nálad.

2.2 Úroveň netolerance v českých médiích

Média jsou tou sítí, která rodí a transluje informaci, často „mifickou“, uskutečňující obrovský vliv na veřejné mínění, odlišné jeho segmenty, a tím tvoří, stejně jako umělecká literatura, smyšlený svět.³³

Neuvěřitelně důležitým aspektem ve formování společenského světového názoru je obraz „cizího“. Obraz „cizího“ nebo formování jakéhokoli jiného obrazu se často mění na stereotyp. Když budeme analyzovat český mediální prostor, můžeme pozorovat viditelnou binárnost: jedna část se drží tolerantní vnitřní politiky, druhá – propaguje netoleranci. Nejčastějším důvodem netolerance v médiích je honba za sensací. Tudíž honba za ratingem.

Mnohanásobné naučné práce fixují podstatu médií nejen ve vysvětlování etnických aspektů života, ale i v regulaci samotných mezietnických (mezinárodních) vztahů. Na tom jak, tolerantně nebo konfliktně, se podávají v médiích etnicky zabarvené materiály, často závisí nejen pohledy a představy lidí, ale i samé mezietnické vztahy, mezietnický klid a mír. Často se odehrává jev manipulace masovým vědomím. Ve 20. století - na

³³ Колосок Т.С. Формування образу «чужого» засобами масової інформації (Чеська республіка, 2000-2010 рр.): Культурологічна студія. Частина 1 вимір [Електронний ресурс] / Т.С. Колосок / [Цит. 2014, 5 квітня]. <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/652/1/Kolosok.pdf>

začátku 21. století ve vztahu s rozšířením médií manipulace masovým vědomím převzala obrovský, brutální charakter.

Česká republika v tomto smyslu neustupuje jiné části světa.

Psychologie současného člověka, a zároveň i jeho xenofobní reakce, se neformuje sama sebou, ale pod vlivem vládnoucí ideaologie, vyjádřené v propagandě, umění, médiích.

Prostředky masové informace se stávají důležitým nástrojem vlivu na společenské vědomí a zdrojem formování etnických stereotypů a rozrůstání xenofobie.

Xenofobní představy, stvořené žurnalisty, jsou subjekty mezietnických vztahů a mají široké možnosti obsahového a emočního vlivu na společenské vztahy.

Aktivní využití námětových motivů bez kritických komentářů formuje zkreslenou a rozdrobenou představu o objektivné realitě, fakticky se děje nekontrolované vtržení do lidské psychiky, manipulování jejich vědomím.

Způsob manipulace v českých médiích:

- vytřzení textu z kontextu;
- emoční (nejnebezpečnější) manipulace. Agrese, slzy, zoufalství, hněv, výhrůžky na obrazovkách televize nebo v záhlaví novin jsou schopné vyvolat explozi na politické, sociální, a náboženské půdě;
- zamlčení nevýhodné informace pro jednu ze stran;
- přímá záměna faktů;
- rozšiřování lží a pomluv;
- štítkovat pro kompromitující účely jak idee, tak i jednotlivé lidi;
- malá informovanost, nebo napůl-pravda kvůli odstranění části informace ze zásadního toku.

Tímto způsobem se tvoří falešná, prázdná informace, která není vědomostí. Je těžké říct, je-li netolerantní informace násilím, ale s hypnotizujícím donucováním se dá

porovnat. Hodně lidí si zvyklo přijímat pouze agresivní, překroucenou informaci. Pro majitelé médií je to výhodné, a také právě v tom je konečný cíl manipulátorů.³⁴

Přidáme ještě jeden důležitý bod – netolerantní záhlaví, které podvědomě vyvolávají nepřízeň u recipienta a napomáhají k utvařování xenofobních nálad.

Na základě výzkumu, který provedla agentura Focus, zjištěná data ukázala, že 20% české veřejnosti se domnívá, že média se straní Romů.

V kontextu imigrantů média ve své většině přináší zprávy spojené s nezaměstnaností, mafií, přenosem nakažlivých nemocí(AIDS apod.), překupnictvím drog atd.

Mediální tendence je taková, že se nezaměřují na věci, které mají cizinci a majorita společné, nýbrž naopak. Kvůli potřebě být sensačními a kuriozními ukazují jejich rozdíly a negativní fakta.

Nezájem o hloubější poznání ze strany majoritní skupiny obyvatel, tedy Čechů, jen upevnit jejich názory a stereotypy vůči cizincům.

Média mohou také ovlivňovat společenské názory ve vztahu k extremistickým hnutím. Novináři se často obviňují z probuzování patričních obav o bezpečnost země a její jednotlivců. Zvláště po teroristických útocích v USA v roce 2001 je to velmi aktuální, což vede například k tomu, že jsou více podporovány extremistické strany. Jelikož populace České republiky se domnívá, jak již bylo konstatováno, že kriminalita v jejich zemi je spojená hlavně s cizinci, takovýto problém by mohl nastát i tady. Veřejnost může snadno podléhnout názorům pravicových extremistů, kteří svou ideologii přesvědčují, že tyto problémy se s jejich pomocí dají vyřešit.

Média mohou i pozitivně ovlivňovat etnické klima ve společnosti. Pokud například některé z nich umožní se vyjádřit různým menšinovým kulturám, nebo jim poskytnou prostor pro prezentaci vlastních menšinových programů. To vše by jistě mohlo zlepšit napjaté vztahy veřejnosti s etniky.

³⁴ Listina základních práv a svobod, <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Ve zprávě o stavu romské menšiny v České republice za rok 2012 bylo zjištěno, že česká média se jen v malé míře podílí na informovanosti o rasovém násilí a sociálním problémům týkajících se Romů. Není v jejich zájmu prohlubovat se do příčin problému, proto se v nich objevuje převážně negativní podoba Romů. Není to způsobeno tím, že negativně laděných zpráv je větší počet, než těch pozitivních, avšak je třeba brát v potaz ten fakt, že negativní zprávy mají zpravidla větší důsledek.

České a zahraniční pozorovatelé zaznamenávají, že informovanost o národnostních menšinách ve veřejnoprávních médiích v České republice se zřetelně zlepšila mezi lety 1996-1999. To samé bohužel se nedá říct o bulvárním tisku. Jsou pořád plné xenofobních stereotypů.³⁵

Média jsou silným nástrojem ve formování názoru, postojů a chování veřejnosti. Proto je podstatné, aby média publikující zprávy měla nezaujatý a nezatížený předsudky objektivní pohled.

Když vezmeme na vědomí všechny označené aspekty, které se týkají úrovně tolerance českých médií, vyčleníme metody, které můžou bránit výskytu xenofobie:

- nejprve řešení otázek, týkajících se trestu za výskyt nepřátelství na státní úrovni, přesná reglementace a kontrola provedení;
- rozpracování zlepšených žurnalistických standardů a jejich dodržování na státní a lokální úrovni;
- individuální citění žurnalistické mise, která tkví ve zpevnění občanské a tolerantní společnosti;

³⁵ Zpráva ČR o plnění Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace 1999, <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/mezinarodni-uprchlicke-pravo/mezinarodni-umluva-o-odstraneni-vsech-forem-rasove-diskriminace.html>

Ohledně obecných společenských perspektiv, navrhuje:

- zasvěcovací práci v předškolních a školních institucích z cílem vyvarování se etnické stereotypizace;
- reglementace ohledně výskytu nepřátelství na společenské úrovni a pečlivá kontrola v uskutečňování trestů;
- implementace a dodržení evropských standardů ve společenských regulativních procesech.

2.3 Xenofobie v českých sdělovacích prostředcích po roce 2000

V této kapitole jsem vycházela ve velké míře z analýzy, autorem které je František Kostlán, člen mediální komise sdružení Slovo 21. Bylo prověřeno celkem 79 jednotlivých českých médií mezi 1. únorem a 3. dubnem 2003 ve vztahu k cizincům žijícím v České republice. Sledovaná byla televize, rádia, celostátní deníky, regionální deníky, týdeníky a internetové servery.

Sledovaná média

Televize: TV Nova, ČT 1, ČT 2, TV Prima, TV Praha

Rádia: Radio Praha -- ČRo 7, Radiožurnál -- ČRo 1, ČRo 6, BBC,

Celostátní deníky: Haló noviny, Lidové noviny, Mladá Fronta Dnes, Hospodářské noviny, Právo, Blesk

Regionální deníky:

Severočeské noviny, Chebský deník, Plzeňský deník, Nymburský deník, Ústecký deník, Orlické noviny -- Rychnovsko, Moravský deník, Noviny Chrudimska, Deník Lučan, Metro, Střední Čechy, Rovnost -- Brněnský a jihomoravský deník, Večerník Praha, Vysočina, Hradecké noviny, Listy Jindřichohradecka, Rakovnický deník, Českokrumlovské listy, Českobudějovické listy, Olomoucký den, Krkonošské noviny, Klatovský deník, Tachovský deník, Naše Valašsko, Ústecký kraj, Českolipský deník, Zlínské noviny, Karlovarské noviny, Mělnický deník, Táborské listy, Boleslavský deník, Deník Litoměřicka, Listy Prachaticka, Rokycanský deník, Noviny Svitavska, Listy Písecka, Noviny Třebíčska -- Vysočina, Deníky Morávia, Deník Mostecka, Pardubické noviny, Deník Směr, Noviny Jičínska, Kladenský deník, Deník Jablonecka, Liberecký den, Příbramský deník, Berounský deník, Deník Pojizeří, Listy Strakonicka, Děčínský deník, Deník Chomutovska, Noviny Žďárska -- Vysočina

Týdeníky: Ekonom, Profit, Týden, Respekt, Ring

Specializované noviny: Zdravotnické noviny

Internet: Neviditelný pes, Net Impuls, iDnes, Britské listy

Sledované sdělovací prostředky vysílali až 1158 článků, zpráv, pořadů a komentářů o cizincích, běžencích, uprchlících, žadatelích o azyl, nebo související témata. Některé články se však shodovaly, jelikož například vydavatelství Vltava-Labe Press vlastní regionální noviny v každém kraji a často v nich otiskuje totožné články. Stejná situace je také u internetového serveru iDnes, jehož články se mnohdy pokrývají s informacemi které vycházejí v deníku MF Dnes.

Z celkového počtu 1158 článků a odvysílaných pořadů negativně laděných vyznívalo 859, pozitivních ve prospěch cizincům – 38, a neutrálně laděných 261.

Převážná většina negativně laděných článků a pořadů hovoří o kriminalitě cizinců, nebo je „kriminalizuje“. Dále se média zabývala nelegální migrací, jako je například nelegální přechod státních hranic, nelegální prací cizinců a falšováním znakového zboží. Hodně se objevovalo téma krádeží, drog, vražd a znásilňování.

Negativně zabarvené zprávy se nejvíce objevovali v regionálních denících a v bulváru. Z celostátních deníků to bylo Právo, z televize – TV Nova a z rádiových stanic Český rozhlas 1- Rádiožurnál.

Avšak v porovnání s dřívějšími publikacemi je vidět, že se zvětšil počet zpráv a článků ve kterých jsou naopak napadáni cizinci, a vůči kterým je páchána kriminalita. Je třeba se rovněž zmínit o větším prostoru, který dostali cizinci ke svému vyjádření a kde dostali příležitost mluvit o svých problémech.

Neobjevily se bohužel zprávy, které by podávaly informace o výhodách přinášených ze strany cizinců pro českou společnost.

Nejhorší informace týkající se cizinců, imigrantů a narodnostních menšin se objevili na internetových portálech diskusního charakteru, přesněji chatech, kde píše v anonymní podobě opravdoví rasisti a xenofobové. Stejná situace se vyskytla i u telefonátů kontaktních rozhlasových pořadů.

V pozitivním světle nejvíce informovali týdeníky a média veřejné služby, konkrétněji Česká televize a Český rozhlas.

Nejobjektivnějšími zdroji informace v tomto vztahu se ukázal týdeník Respekt a Český rozhlas 6. Tato média ponechávají velký prostor pro cizince, kde mají možnost vyjadřovat svůj názor.

Z analýzy vybraných médií vyplývá, že často se nevychází ze snahy podat informace o cizincích, etnických menšinách a imigrantech objektivně, spíše jsou to cíleně negativní informace. Některá média využívají těchto metod hlavně proto, aby tím zvýšila sledovanost pořadů, nebo prodej u diváků, kteří jsou podle mnohých průzkumů veřejného mínění v této otázce xenofobní. Tento způsob novinářiny se využívá i při napsání titulků, na které lidí reaguji, a které v podvědomí běžného obyvatelstva vytváří určité negativní obrazy cizinců.

Příklady které uvádí F. Kostlán:

"**Ukrajinci** přepadli erotický salon"

„Cizinci vybilili prodejnu“

"Policisté vyhostili tři **cizince** bez víza"

"Příliv **imigrantů** přihrává voliče nacionalistům"

"**Cizince** prověřila policejní razie"

"Policie zadržela **Ukrajince** a dva **Bulhary**"

Takto vzniká manipulace příjemcem informací, která má za následek zastírání skutečnosti.

Většinu české kriminality páchají samotní Češi, avšak takto zkreslená záporná informace ve zprávách, kterou občané České republiky sledují může snadno nabudit pocit, že se věci mají opačně.

Autoři se v tomto případě příliš neřídí profesní etikou a za následek takovéto zprávy jen vyzdvihují negativní obraz cizinců ve společnosti.

V následujícím textu autor vychází ze studií dalších odborníků, kteří analyzovali zejména novinové články a zaměřili se na otázku, jakým způsobem se mohou média podílet na vytváření negativního obrazu Romů.

Někdy média se ani nesnaží své negativní postoje vůči Romům zakrýt. Příkladem může být způsob, jakým se v roce 1993 psalo o očekávané migraci Romů ze Slovenska do Čech a o některých opatřeních státu a měst, jež měla této migraci zabránit. V článcích se objevovaly věty jako „Severní Čechy jsou *ohroženy* migrací romského obyvatelstva“ „Městské vyhlášky zatočí s *nekalými živly*, které se sem stahují.“ Imigrace Romů byla přirovnávána k živelné katastrofě a v důsledku této prezentace problému se k ní lidé začali stavět jako k a priori negativnímu jevu.³⁶ To se stalo důvodem napětí mezi Českou společností a Romy.

Často se mluví o tom, že média vystavují Romy pouze z jedné strany – a to ve vztahu s kriminalitou. Ke kriminálnímu obrazu Romů nemusí vždy nasvědčovat skutečnost, že se často objevují v černé kronice. Nekalý stereotyp můžou tvořit i poměrně objektivní zprávy, ve kterých se oběťmi stali sami Romové. Jako příklad autor cituje zprávu České tiskové kanceláře informující o zavraždění Tibora Berkiho ve

³⁶ Homoláč, Karhanová 2001 http://ulug.ff.cuni.cz/projekty/mensiny/mlada_fronta_dnes.htm

Žďáru nad Sázavou. Ve zprávě se uvádí, že „zavražděný muž neměl se zákonem nikdy žádné problémy“.³⁷

V případě, že by na místě zavražděného Roma se ocitl obyčejný obyvatel „bílé“ pleti, podobné konstatování ve vztahu k jeho vraždě by bylo přinejmenším nevhodné. Tímto způsobem média jen upevňují souvislosti mezi kriminalitou Romů a útoky na ně. Jako oběť je Rom vnímán jen v případě, když je zcela integrovaný do společnosti.

Média odráží společenské domněnky, že český rasismus vůči Romům nespočívá v barvě pleti, nýbrž v asociálním chování, které je Romům připisováno.

Další stereotyp, který vzniká při napadení Romů příslušníky hnutí skinheads spočívá v tom, že média v tomto případě takové situace komentuje jako konflikt dvou skupin, které si navzájem vyřizují své účty. Dokonce když jsou útoky jednostranné se používá označení „potyčka“ nebo „rvačka“, které v sobě předpokládá dvě účinkující strany, které jsou za to zodpovědné. Tím se absolutně zpochybňuje rasový motiv události a následně se hledají motivy jiné, které by tyto činy vysvětloval.

Snahy o vytvoření kladných obrazů Romů můžou také vyvolávat negativní stereotypy. I když se ve zprávě například hovoří o Romech, kteří dobře pracují, jsou úspěšní apod. mluví se o nich spíše jako o výjimce. (viz. kapitola 1.1 Pojetí xenofobie v multikulturální společnosti) „Novináři mohou přispívat k reprodukci stereotypů i tím, že užívají etnické kategorie v místech, kde to není relevantní“.³⁸

(V ukázkách je zvýrazněno slovo, kvůli němuž byla zpráva zjevně napsána - většinou jde o výraz "cizinec" v různých obměnách - a dále pasáže, které svědčí o manipulaci ze strany autora či o jeho nešikovnosti nebo neznalosti problematiky.)

1. Pod titulkem "Mazaný **Albánec** neprojel" zveřejnil deník Blesk zprávu, v níž redaktor píše: "**Povedenou taškařici** sehrál na chebském vlakovém nádraží albánský podvodník. V poledne usedl do bavorské motorové lokálky Regiontour, aby s falešnými doklady projel do Německa. **Vyhmátla** ho ale kontrola českých a německých policistů,

³⁷ František Kostlán, <http://www.blisty.cz/art/13915.html>

³⁸ Gál, E. (2002): Romové v maďarském tisku (v tisku).

kteřé cizinec šokoval zásobou cizích slov i padělaných dokladů."... Vyšetřovatel už podal návrh soudci, aby Albánce poslal pro jistotu do vazební věznic."

Poznámka: Cizinec šokoval zásobou cizích slov (i padělaných dokladů). Čtenář proto musí mít onu *jistotu*, že tento *povedený taškář* už směřuje za mříže. Výrazy jako "povedená taškařice" "vyhmátla", "šokoval" do zpravodájsství v tomto případě nepatří, jelikož se jedná o subjektivní ohodnocení autora, a ne o podání objektivních faktů.

2. Deník Právo pro změnu informoval o **Ukrajinci** (i s celým jeho jménem a příjmením), který byl odsouzen za vraždu své manželky na dvanáct let. Dále autor cituje: *"Přesto mohl být s rozsudkem spokojen. Žalobci se totiž nepodařilo přesvědčivě prokázat, že by měl na svědomí i další trestné činy včetně druhého mordu a dvou loupeží. Pražský městský soud ho proto viny za tyto body obžaloby zprostil."*

Poznámka: Nehledě na to, že muž byl zproštěn dalších obvinění, autor článku si hraje se slovy tak, aby tvořila dojem, že **Ukrajinec** tyto činy i přesto spáchal. Správně by věta měla znít: "... žalobce neprokázal, že má žalovaný na svědomí...". Slovo „mord“, které použil autor je spíše expresivní, a do seriózního deníku, jakým se tváří Právo, by nemělo patřit.

3. Televize Nova takto okomentovala průvodce po památkách, autor cituje:

"Ve většině zemí jsou cizinci, kteří provádějí bez povolení, tvrdě trestáni. U nás může provádět prakticky kdokoli."

Toto vyjádření není zdaleka objektivní, jelikož neprokazuje prakticky žádné pravdivé informace. Naopak ponechává další otázky s tím spojené, například Ve kterých zemích? Co znamená **tvrdě trestáni**? A je li tomu opravdu tak, že zde může provádět prakticky kdokoli, nebo ve skutečnosti provádět může ten, kdo o tom něco ví, nehledě na povolení? Zde je opět čistě subjektivní názor autora, který do zpravodájsství nepatří.

Netýká se to jen TV Nova, ale celkově způsobu, jakým je česká společnost o cizincích informována.

4. Klatovský deník zveřejnil tuto zprávu, autor cituje: *"Není tedy výjimkou, že si vietnamští rodiče nepřijdou pro své dítě do školky včas."*

Autor se vyjadřuje na účet cizinců, jako o nespolehlivých rodičích, přičemž autor se nezmiňuje o způsobu vyzvedávání dětí českými rodiči, což znovu působí jako subjektivní názor, a snaha předvést cizince v negativním světle.

5. Karlovy Vary: *"Jak to je s prodejem nemovitostí v České republice, o které projeví zájem cizinci? Takové otázky se často v poslední době honí hlavou řadě Karlovaráků, protože byty, které jsou v majetku města, kupují i občané Ruské federace. Stanovisko karlovarského magistrátu je k této záležitosti jasné - takovýto prodej nemovitostí je v souladu s legislativou České republiky."*

Poznámka: Podle autora podobná vyznění zpráv jsou častým jevem. České úřady a zákonodárci (případně jiný "nepřítel") se spřáhli se "zlými cizinci", aby společně "řadě českých občanů ublížili".³⁹

Věta *"Takové otázky se často v poslední době honí hlavou řadě Karlovaráků"* je věta spekulativního charakteru z důvodů nesprávného vyznění informace, což do zpravodajství opět nepatří.

Dalším příkladem manipulace je následující věta: *"Svědci tadyprý někoho v noci viděli, snad to měli být Ukrajinci, ale jsou to pouze neoficiální zdroje."*

Autor zde použít svých vlastních představ k poštvání čtenáře proti cizincům. Tomuto faktu nasvědčují i výrazy „prý“ a „snad“, které by se vůbec neměli ve zpravodajství objevovat.

Negativně laděné zprávy jsou často psany tak, aby cizince zesměšňovali, nebo aby vyvolali u čtenářů co nejvíc záporné emoce.

Příklady: *"Jako taková novinka minulého roku jsou narkogangy vietnamského původu."* Nebo: *"Policejní rada sdělil cizinci obvinění z trestného činu znásilnění ve stádiu pokusu. Násilníkovi hrozí trest odnětí svobody od dvou do osmi roků, a to nepodmíněně."*

Tato zpráva se objevila v jednom z článků o drobných krádežích: *"Policisté už dokonce evidují i několik podobných přestupků Vietnamců, i když v jejich případě jsou spíš zvyklí na jiný prohřešek - prodej falzifikátů značkového textilu a hudebních nosičů."* Nebo: *"V posledním případě jsme v dopoledních hodinách řešili delikt mladé Vietnamky, která do Chebu přijela z uprchlického tábora. V drogerii ukradla kosmetiku za jeden tisíc korun. Tento skutek vyřízení její žádosti o azyl určitě neurychlí."*

Další příklad, který nepůsobí příliš logicky: *"Jako na prostitutku vyrukoval Mongol na ženu procházející časně ráno ulicí U Nemocnice ve Svitavách. Za chvíle"*

³⁹ František Kostlán, <http://www.blisty.cz/art/13915.html>

rozkoše jí nabídl tisíc korun. Když mu žena odmítla, **chlípník** se rozhodl, že **sex získá násilím**. **Sexuchtivý Mongol** z ní začal strhávat šaty, povalil ji na zem a rukou se snažil dostat pod její kalhotky. Naštěstí ho zastavilo hlasité volání ženy o pomoc a utekl."

V daném případě se nejedná o zpravodajství, nýbrž o pokus autora předvést divadlo s účinkujícím cizincem v hlavní roli. Autor se kvůli tomuto svému záměru ani neohlíží na základní logiku věci: podle toho, jak je "zpráva" postavena, se dá logicky předpokládat, že žena křičela od začátku přepadení (ve chvíli, kdy jí začal strhávat šaty). V tom případě by "sexuchtivý Mongol" nejspíš utekl hned v tu chvíli, když se ženina křiku tolik polekal, a nesnažil by se "dostat rukou pod její kalhotky".⁴⁰

MF Dnes, která za celé své sledované období nezmiňovala o svých obavách vůči zdraví cizinců, publikuje tuto zprávu: "*Od několika tisíc až po miliony korun dluží severočeským nemocnicím lidé bez zdravotního pojištění. Po dvou milionech například chybí v Děčíně a v Mostě. Za ošetření přitom nejčastěji dluží cizinci z východních zemí.*"

Zajímavou zprávu o tuberkuloze píše Českobudějovické listy:

"I když v posledních čtyřech letech v Česku pacientů s tuberkulózou mírně ubylo, lékaři přesto upozorňují, že tato infekční nemoc je stále nebezpečná. Vzrůstá hlavně počet nemocných v rizikových skupinách, kam patří cizinci, bezdomovci, lidé ve věznicích a drogově závislí."

Noviny informují o hrozbě tuberkulózy, avšak na začátku zprávy se uvádí, že pacientů s tuberkulózou mírně ubylo. Lze předpokládat, že úmyslem autora nebylo informování, nýbrž zařazení cizinců do rizikově nebezpečné vrstvy obyvatel, mezi bezdomovce, vězně a drogově závislých.

S objektivními zprávami a pozitivním přístupem k cizincům se lze setkat především v komentářích a v publicistice. Pravděpodobně proto, že za ním stojí skutečné osobnosti jako jsou Petr Uhl (Právo), Jan Urban a někteří další redaktori Českého rozhlasu 6, někteří redaktori Respektu, Jan Macháček (MF Dnes).⁴¹

⁴⁰ František Kostlán, <http://www.blisty.cz/art/13915.html>

⁴¹ LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD, <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Následující titulky ze zpravodajství mohou ve značné míře vykazovat neutrální až pozitivní vztah:

"Před okresním soudem stanuli vyděrači **vietnamského** podnikatele"

"Policie podceňuje vyšetřování rasově motivovaného násilí"

"**Ukrajinci** nás neohroží"

"Lupiči střelili **cizince**"

Dalším příkladem pozitivního přístupu se výjimečně stala MF Dnes, autor cituje:

*"Ukrajinci žijící v Praze si stěžují na diskriminaci. Majitelé diskoték je nechtějí vpouštět do svých podniků. "Nejde přitom o ojedinělé případy," tvrdí **Borys Čykulaj** ze sdružení **Fórum Ukrajinců ČR**. Poslední případ se podle Čykulaje odehrál v sobotu na diskotéce na Letné. Skupinu ukrajinských studentů údajně v sobotu odmítli vpustit dovnitř zaměstnanci podniku. Ti však podobné praktiky odmítají. "Nerozlišujeme podle národností. Samozřejmě výtržníky, podnapilé či nevhodně oblečené nepouštíme," uvedl jeden z nich. Incident nyní šetří i ombudsman."*

Některá média dokonce informovala o vietnamských tradicích:

*"Sokolov - Až o měsíc později pořádají novoroční oslavy **vietnamští spoluobčané**. Řídí se totiž východním lunárním kalendářem, který je, na rozdíl od západního, odvozen od pohybu Luny. Nový rok zde proto začíná až koncem ledna nebo začátkem února. Letos se oslava..., kterou pořádá kolektiv **vietnamských podnikatelů** na Sokolovsku, uskuteční dnes od 19 hodin v Městském domě kultury."*

V Chomutově se oslav zúčastnil dokonce místostarosta Jaroslav Říha, který uvedl: *"Je to důležitá věc - **vietnamská komunita** mezi námi žije a její členové se k nám **nechovají nijak špatně**. Proto je zapotřebí dodržovat s takovou komunitou **slušnost vzájemného chování a spolupracovat s ní**."*⁴²

⁴² František Kostlán, <http://www.blisty.cz/art/13915.html>

V anketě, kterou sestavily noviny Žďárská dotazovaným položili otázky: Co říkáte na zaměstnávání cizích státních příslušníků? Vadí vám pracovníci z jiných států? Výsledky nebyli příliš negativní, dvěma lidem z pěti cizinci nevadí, dvěma vadí, a jednomu z dotazovaných to spíše vadí. Komentoval to takto: *"Pokud by u nás byl zaměstnán příliš velký počet **cizinců**, bralo by to práci našim lidem,"*. V předešlém dotazování v obdobné anketě jednoho z regionálních deníků bylo zjištěno, že před cizincema jsou velké obavy.

Tento fakt nakonec podle autora pozitivně komentoval Jan Macháček v Mladé frontě Dnes: *"Všimněme si, že jisté práce v této zemi jsou ochotni již dlouho vykonávat pouze **cizinci**. Kdo ještě zná obyčejného českého přidavače či zedníka, ať ho přivede ukázat k nám do redakce. Vyfotíme si ho a uděláme s ním rozhovor."*

Vycházejí tedy z analýzy člena mediální komise sdružení Slovo 21 Františka Kostlána, je vidět, že celková informovanost o menšinách a cizincích žijících na území České republiky (ať už dlouhodobě, či nikoli) je ve valné většině negativního rázu. Česká žurnalistika ve vztahu k cizincům není příliš shovívavá, a to především z důvodů, jakými jsou nedostatečný zájem o problematiku, špatné povědomí o žurnalistické etice a vtírání se xenofobní části české populace kvůli zvýšení svých prodejů nebo sledovanosti. Všechny tyto aspekty charakterizují sledovaná česká média v jejich vztahu k cizincům.

Často tomu přispívají i samotní politici. Například Václav Klaus ve své recenzi v NL podtrhnul ekonomický přístup k přistěhovalcům (poz.- kdo víc dá, má větší šanci - "chudý cizinec, není našinec") .⁴³

I samotní cizinci by se mohli podílet na tom, aby se situace v českém mediálním prostoru vůči informovanosti o nich zlepšila. Proto je potřeba, aby měli možnost projevu. Možnost toto uskutečnit je pouze v případě, že za nimi bude stát nějaká organizace jednotlivých menšin. Tudíž takovéto organizace by mohly být uznávaným partnerem jak se státními úřady, tak i s redakcemi.

Na základě předešlých analýz se nelze spolehat, že čeští žurnalisté časem začnou jinak (lépe) informovat o cizincích. Někdo jim musí pomoci vychovávat v sobě více objektivní přístup. Avšak úkol to je nelehký a dlouhý.

⁴³ LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD, <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

2.4 Možné cesty řešení v boji s rasismem a xenofobií

Vláda České republiky v roce 2012 navrhla integrační koncept o způsobu jakým by bylo možné začlenit příslušníky Romské komunity a příslušníku jiné národnosti do společnosti. Tento koncept se bazíruje na multikulturálním přístupu k menšinám.

Integraci je možno uskutečnit při spolupráci obou stran, jak menšinové tak i majoritní. Záměrem veškerých integračních opatření je dojít k tomu, aby tyto dvě strany dokázali bez problémů společně soužit.

Integrační politika by měla umět reagovat na změny v české společnosti a na požadavky cizinců tak, aby posilovala vědomí veřejných pout na sociální, kulturní a politické úrovni života.

Koncepce o integraci cizinců je tedy založena na tom, aby cizinci, které na území České republiky dlouho pobývají se dokázali začlenit do českého prostředí.

Jedním z nejdůležitějších základů integrace je souhlas mezi českou politikou a právními normami Evropské Unie, což znamená přiblížení se pravového postavení cizinců k pravovému postavení občanů České republiky.

Hlavní cíl je vytvořit pro cizince takové podmínky, ve kterých by se cítili v bezpečí a zajistit pro ně politické, ekonomické, sociální a kulturní právo.

Koncept poskytuje cizincům stejné výchozí podmínky na pracovišti, v podnikání, ve vzdělání, v lékařské péči a možnost účastnit se společenského a politického života, stejně jako dodržování svých náboženských vyznání a kulturních tradic.

Pro realizaci je nutné přijmout opatření proti diskriminaci a vytvořit sociálně-ekonomické, organizační a administrativní podmínky aktivní podpory integraci cizinců.

V boji s rasismem a xenofobií jsou důležité především státní orgány, ale kromě nich, se na tom můžou podílet také nestátní organizace a jednotlivé občané. Státní úřady, především na mezinárodní úrovni, se starají o dodržování zákonů, a díky svému postavení můžou zajistit spolupráci mezi určitými sférami, které aktivně vystupují v boji proti rasismu, v integraci a také ve výchově tolerance.

Jejich přístup k problematice, veřejné projevy a dodržování vykonání trestů vůči diskriminaci můžou sloužit dobrým příkladem pro své občany. Navíc, dokáží ovlivňovat také média, která jak je známo, formují veřejné mínění.

Boj proti rasismu a xenofobii v České republice se bazíruje na Ústavě (zákon č. 1/1993 Sb.) Ústava stanoví, že Česká republika se opírá o úctu k právům a svobodám člověka a občana, kteří jsou cháněni soudem.

Následujícím důležitým dokumentem v ochraně lidských práv je Listina základních práv a svobod (zákon č. 23/1991 Sb.). Listina v článku 1 prohlašuje, že „lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech a základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné”.⁴⁴ Listina také obsahuje princip nediskriminace.

Třetí článek zní „všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“.

⁴⁵Listina také ukazuje na práva nacionálních a etnických menšin.

Existuje celá řada preventivních opatření, která jsou nesmírně důležitá v boji proti rasismu a xenofobii. Sem patří opatření vedoucí ke snížení migračního tlaku s pomocí zahraniční politiky, imigrační politiky, ekonomické pomoci emigračním státům, míry vedoucí ke vzdělání tolerance, a také k informování občanů.

Nezbytně nutným prvkem je také vzdělávání a informovanost majority. V letech 1999-2000 byl spuštěn Projekt, který podporovali různé státní a nestátní organizace, cílem tohoto projektu bylo upozornit na škodlivost, nepřípustnost a negativní dopady rasismu a xenofobie a zvýšit toleranci ve společnosti. Daný projekt měl informativní, reklamní a vzdělávací náplň.

Některé školy se již zapojily do vzdělávacích programů které jsou nacílené na výchovu tolerance, například Výchova ke kultuře lidských vztahů v multietnickém prostředí, Lidské vztahy a současná škola, Sousedé a další. Ze zdrojů Phare vznikl

⁴⁴ LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD, <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

⁴⁵ www.vlada.cz

projekt, cílem kterého je multikulturní obsah učebních plánů pro české školy, má to přispívat ke snížení rozvoje předpojatosti ve vztahu k Romům, a jiným menšinám.

Učit toleranci by se měli nejenom děti, ale také lidé, co ve své profesi přicházejí do styku s problematikou rasismu a xenofobii. V současné době probíhají školení pro policisty, vyšetřovatele, soudce, státní představitele, žurnalisty, učitele apod.

ZÁVĚR

V kontextu bakalářské práce jsme rozebírali jev xenofobie jako nenávisť a nevráživost k „cizímu“ v nacionálním, etnickém a rasovém aspektu.

Prvopočáteční příčinou xenofobie je diskriminace subjektů, které nejsou stejné, jako objekt. Xenofobie tedy poškozují sociální vztahy, stává se příčinou agrese, násilí, konfliktů, nepřátelství za principem nacionální, náboženské, sociální a jiných odlišnosti. Jednou z vlastností xenofobie jsou etnické stereotypy. Často nedostatečná informovanost a vnucená zaujatost ze strany předchůdců provokuje agresivní nálady jedince nebo skupiny lidí. Etnické stereotypy ve své řadě personifikují pojem „kategorizace“.

Existuje rozšířený názor, že pro blízké národy (geograficky, původem, nebo jazykově) je snazší budovat své vztahy, a že mezi těmito národy vzniká daleko méně nepochopení. Mnohdy je situace absolutně opačná. Mezi sousedními etnickými skupinami je hodně společných potup a historických nepochopení.

Často xenofobii ztotožňují s nacionalismem, hlavně v kontextu sousedských ohrožení. Avšak nacionalismus ve své prvopočáteční formě má zcela jiný koncept. Ve zdravém netransformovaném nacionalismu je hlavní idea státnosti a nezávislosti, samostatnosti. Jenom v případě syntézy nacionalismu se šovinismem, rasismem a jinými transformovanými formami agrese nabývá xenofobní rysy.

Samostatným populárním druhem xenofobie je kiriofobie – druh xenofobie, který se zakládá na nepřátelském vztahu hosta k pánům. V užším smyslu, který se využívá při popisu mezinárodních vztahů, pod pojmem pány se rozumějí představitelé národů kteří stvořili stát pro vlastní potřeby, kde dlouhodobě a tradičně žijí; a pod pojmem hosté se rozumějí imigranti, kteří mají státní útvary za hranicemi těchto zemí.

Opakem xenofobie je xenofilie – láska k cizímu, vnímání cizího, jako něco lepšího než své vlastní.

Odpůrcem xenofobie je pojem tolerance – schopnost bez agrese vnímat názory, chování a způsob života jiného člověka.

Nástrojem v odhalení xenofobie je nepřátelský jazyk – jakékoli výroky, které šíří a podněcují rasovou nenávisť, xenofobii, antisemitismus a jiné formy netolerance vůči menšinám, migrantům, a lidem s imigrantním původem.

Xenofobie tedy v sobě obsahuje hodně kategorií, které ji charakterizují jako negativní společenský jev. Proto mezikulturální dialog je dnes nejen důležitou vlastností současnosti, ale zároveň nezbytně nutným základem při snaze vybudování opravdu tolerantní společnosti.

Historie obsahuje hodně příkladů krutých projevů xenofobie. Ve této práci jsme vyčlenili největší z nich: otroctví afroameričanů v USA, které trvalo více než dvě století, „koncepti rasové hygieny“ nacistického Německa vůči židům a genocida arménů v Turecku.

Všechny tyto události jsou živým příkladem kruté nenávisti k „cizím“, výhodné především pro vládnoucí vyšší kruhy ve svých politických spekulacích.

Ohledně xenofobních nálad v současné České republice můžeme vyznačit vycházející z průzkumu veřejného mínění z roku 2001 (dodnes se situace výrazně nezlepšila), že zůstává vysoká úroveň psychologického ohraničení české populace od ostatních nacionalit. Největší nepřítel Čechů cítí k Romům a občanům ze států bývalého Sovětského svazu. Analýza šetření CVVM ukázala, že s největší pravděpodobností tyto xenofobní nálady v budoucnu budou stoupat a přetrvávat.

Pro porozumění psychologických příčin nenávisti k „cizím“ v současné multikulturální společnosti jsme provedli rozhovor se zkušenou doktorkou-psychoterapeutkou Sodomorou Sofií. Když zobecníme získané údaje, můžeme vyčlenit tyto hlavní psychologické kategorie: obava o ztrátu identity (přijetí cizího může škodit mé celistvosti); pocit vlastní bezpečí identity v raném věku jako fundamentální faktor; formování světového názoru díky proporcionálním činitelům: výchově, okolí a individuální společenské pozici; vychovávání vlastního pocitu tolerance, analýza vlastního chování a oddělení příčin agrese.

Druhou kapitolu bakalářské práce jsme věnovali tématu xenofobiev současných českých médiích. Nejdříve je třeba upozornit, že role médií v životě společnosti vzrůstá každou sekundu, páč obepínají prakticky všechny sféry lidského života. Média vykonávají funkci informátora, komunikátora a orientátora. V prvním případě informují masy, zabezpečují strukturálnost ve velkém informačním prostoru, vyčleňují a formují to základní. V roli komunikátora média vykonávají funkci zprostředkovatele v dialogu mezi vládou a společností. Třetí funkce – je orientování mas, zasněžení milionů lidí do ekonomických, sociálních, politických, estetických, morálních a jiných hodnot.

Při analýze českého mediálního prostoru můžeme vydělit viditelnou binárnost: část médií se drží tolerantní vnitřní politiky, jiná část – propaguje netoleranci. Ve většině případů důvodem netolerance v médiích je honba za sensací a tudíž kvůli ratingu. Často netolerantní média se snaží manipulovat vědomím mas, a k tomu využívají obrazů a pomluv, zaměňování faktů, zamlčení nevýhodné informace pro zaujaté strany apod. Často se stáva, že média propagují netoleranci banálním nedodržováním a porušováním žurnalistických standardů.

Hlavní způsoby manipulace v českých médiích jsme vydělily v kapitole 2.2 Uroveň netolerance v českých médiích.

Jako další významný bod ve formování mediálních stereotypů jsme uvedli netolerantní záhlaví, která podvědomě vyvolávají u recipienta nepřízeň a napomáhají tím k utváření xenofobních nálad.

Podle výzkumu agentury Focus se zjistilo, že 20% české veřejnosti se domnívá, že média se straní Romů.

Většinou v kontextu imigrantů média přinášejí informace negativního charakteru, a to hlavně zprávy spojené s nezaměstnaností, mafií, překupnictvím drog apod.

Tendence českých médií je spíše taková, že se snaží poukázat na rozdíly mezi majoritou a menšinami, než na věci, které mají společné.

Také jsme dospěli k názoru, že na základě rozšířeného stereotypu o cizincích spojeného s jejich kriminalitou by v České republice mohl nastát situace s větším výskytem pravicových extrémistů., kteří svou ideologií přesvědčují, že dokáží tyto problémy vyřešit.

Ze zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 se zjistilo, že česká média se příliš nepodílí na informovanosti o rasovém násilí a sociálním problémům týkajících se Romů, a to především proto, že negativní zprávy mají zpravidla větší dopad.

Největším lídrem ve vytváření xenofobních stereotypů je stále bulvární tisk.

Avšak můžeme říct, že média mohou i pozitivně ovlivňovat etnické klima ve společnosti. Pokud menšinám například poskytne prostor pro prezentaci vlastních menšinových programů. To vše by jistě mohlo zlepšit napjaté vztahy veřejnosti s etniky.

Na základě všech označených aspektů, které se týkají úrovně tolerance českých médií a ohledně obecných společenských perspektiv jsme vyčlenili metody, které mohou bránit výskytu xenofobie. (Viz. kapitola 2.2 Uroveň netolerance v českých médiích).

Vycházející z analýzy Františka Kostlána jsme zjistily, že absolutní většina mediálních sdělení týkající se cizinců mají negativní charakter. Způsob, kterým média informují je ve valné hromadě buď přímo xenofébní, nebo ke xenofobii nabádají. Neznačně se změnil k lepšímu způsob informování o zvycích a žití národnostních menšin, které v České republice pobývají. Avšak v porovnání se stouplým počtem zpráv o cizinecké kriminalitě a příbuzné problematice to nehraje velkou roli.

Česká žurnalistika ve vztahu k cizincům není příliš shovívavá, a to především z důvodů, jakými jsou nedostatečný zájem o problematiku, špatné povědomí o žurnalistické etice a vtírání se xenofobní části české populace kvůli zvýšení svých prodejů nebo sledovanosti. Všechny tyto aspekty charakterizují sledovaná česká média v jejich vztahu k cizincům.

Často tomu přispívají i samotní politici. Například Václav Klaus ve své recenzi v NL podtrhnul ekonomický přístup k přistěhovalcům .

V poslední kapitole jsme vymezili hlavní toleranční body, kterými by se měla řídit česká společnost pro zlepšení svých napjatých vztahů s cizinci, pobývajících na českém území.

V roce 2012 vláda České republiky přišla s návrhem integrační politiky, která diskutovala o tom, jakým způsobem se dají zapojit Romové a další příslušníky jiných národností do české společnosti.

Koncept je založen především na multikulturálním přístupu a na pochopení, že integrace je oboustranný proces týkající se jak menšin tak i majoritní skupiny obyvatel.

Jedním ze základů jsme označili pravové normy Evropské unie a souhlas s nimi České politiky. To vše by mělo přiblížit pravové postavení cizinců s právy Čechů.

Nutné je rovněž přijmout opatření proti diskriminaci a vytvořit sociálně-ekonomické, organizační a administrativní podmínky aktivní podpory integraci cizinců.

Koncept by měl poskytnout cizincům stejné výchozí podmínky na pracovišti, v podnikání, ve vzdělání, v lékařské péči a možnost účastnit se společenského a politického života, stejně jako dodržování svých náboženských vyznání a kulturních tradic.

Vyznačili jsme, že v boji s rasismem je důležitá aktivita jak vládních, tak i nevládních organizací a také jednotliví občané. Vládní organizace především proto, že mají moc ovlivňovat spolupráci mezi určitými sférami, které aktivně vystupují v boji proti rasismu, v integraci a také ve výchově tolerance.

Na právní úrovni xenofobii a rasismus se dají kontrolovat pomocí Ústavy České republiky. Ta stanoví, že Česká republika se opírá o úctu k právům a svobodám člověka a občana, kteří jsou chápani soudem.

Následujícím důležitým dokumentem v ochraně lidských práv je Listina základních práv a svobod (zákon č. 23/1991 Sb.). Ta prohlašuje, že „lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech a základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“ Listina také obsahuje princip nediskriminace a ukazuje na práva nacionálních a etnických menšin.

V rámci preventivních opatření jsme vyčlenili opatření vedoucí ke snížení migračního tlaku s pomocí zahraniční politiky, imigrační politiky, ekonomické pomoci emigračním státům, opatření vedoucí ke vzdělání tolerance, a také k informování občanů.

Aby se dalo předejít xenofobii a rasismu jsou zaváděny různé vzdělávací a školící projekty a programy cílem kterých je upozornit na škodlivost, nepřipustnost a negativní dopady rasismu a xenofobie a zvýšit toleranci ve společnosti. Vznikají takové programy pro školy jako Výchova ke kultuře lidských vztahů v multietnickém prostředí, Lidské vztahy a současná škola, Sousedé a další. Ze zdrojů Phare vznikl projekt, cílem kterého je multikulturní obsah učebních plánů pro české školy, má to přispívat ke snížení rozvoje předpojatosti ve vztahu k Romům, a jiným menšinám.

Učit a vzdělávat se v této problematice by se měli nejen děti, ale také pracovníci profesí, kteří přicházejí do styku s otázkou rasismu a xenofobii. V současné době probíhají školení pro policisty, vyšetřovatele, soudce, státní představitele, žurnalisty, učitele apod.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

Gabal, I. (1999b): Vyvoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost. In: Gabal, I., Etnické menšiny ve střední Evropě, Praha, G plus G, str.33-45

Mansfeldová, Z., Seidlová, A. (2001): Vyzkum „Integrace cizinců v ČR, Praha, Svaz průmyslu a dopravy ČR.

O vztahu k u nás žijícím národnostem, Praha, CVVM 2001, https://www.czso.cz/documents/11292/23227018/usneseni_vlady_cr_ze_dne_4.1.2012_c_6_k_postupu_pri_realizac.pdf/c46e5da0-4898-4707-b27d-8a89de1c58b9

Zpráva ČR o plnění Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace 1999, http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/Uvodni_ICCPR_CZ.pdf

Seznam použitých zahraničních zdrojů

Афонін Е. Етнічний довідник : у 3-х ч. / Л. Аза, Е. Афонін, Л. Васильєва, І. Винниченко, В. Євтух; НАН України, Інститут соціології. — К., 1997. — Ч. 1 : Етнічні меншини в Україні. — 1997. — 141 с.

Бессонов Б.Н. Фашизм: идеология, политика. – М.: Высш. шк., 1985.– 279 с.

Беркович Е. Немецкий антисемитизм: факты и вымысли [Электронный ресурс] / Е.Беркович / [Цит. 2014, 8 березня]. – Режим доступу: <http://berkovich-zametki.com/Nomer16/NemAntisem1.htm>

Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. допов. та CD)
/Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

Вояковський Д. Ментальні кордони в Європі без кордонів / Д. Вояковський ; пер.
з польськ. В. Саган. – К. : Ніка-Центр, 2012, – 320 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. допов. та CD)
/Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

Gabor Agoston, Bruce Alan Masters. Encyclopedia of the Ottoman Empire. –Infobase
Publishing– 2009.– 650 p.

Гидденс Э. Новые правила социологического метода / Пер. с англ. С. П.
Баньковской // Теоретическая социология: Антология: В 2 ч. / Пер. с англ., фр.,
нем., ит. Сост. и общ. ред. С. П. Баньковской. — М.: Книжный дом
«Университет», 2002. — Ч. 2. — 424 с.

Горшков Д. Мова ворожнечі: що це таке і як з цим боротися [Електронний ресурс]
/ Д.Горшков / [Цит. 2014, 3 березня]. – Режим доступу: [http://human-
rights.unian.ua/151150-mova-vorojnechi-scho-tse-take-i-yak-z-tsim-borotisya.html](http://human-rights.unian.ua/151150-mova-vorojnechi-scho-tse-take-i-yak-z-tsim-borotisya.html).

Зинн Говард Народная история США: с 1492 года до наших дней/ Пер. с англ.– М:
Издат-во «Весь мир», 2006. – 237 с.

"Києво-Могилянська Академія". – Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська
Академія", 2001. – 78 с.

Киракосян А.,Сафрастян Р. Геноцид армян и османские архивы вымысли
[Електронний ресурс] / А Киракосян, Р. Сафрастян / [Цит. 2014, 8 березня]. –
Режим доступу: [http://www.genocide.ru/lib/kirakosyan-a/articles/ottoman-
archives.htm](http://www.genocide.ru/lib/kirakosyan-a/articles/ottoman-archives.htm)

Кроз М.В., Ратинова Н. А. Социально-психологические и правовые аспекты
ксенофобии. — М.: Academia, 2005. — 52 с.

Колосок Т.С. Формування образу «чужого» засобами масової інформації (Чеська
республіка, 2000-2010 рр.): Культурологічна студія. Частина 1 вимір

[Електронний ресурс] / Т.С. Колосок / [Цит. 2014, 5 квітня]. – Режим доступу:
<http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/652/1/Kolosok.pdf>

Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – [4-е изд., допол.]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

Попова И.В. Социально-психологические особенности проявления ксенофобии в избирательных кампаниях современной : автореф. дис. на соискания ученой степени канд. психол. н.: спец. 19.00.05 «социальная психология» / И.В. Попова. – Москва, 2008. – 26 с.

Поппер К. Открытое общество и его враги [Електронний ресурс] / К.Поппер / [Цит. 2014, 29 березня]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.ws/book.php?book=100774>

Психологический словарь: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела:
www.dic.academic.ru

Cashmore E. , Jennings J. Racism: essential readings, SAGE, 2001, p.181-2

Солдатова Г.У., Макаруч А.В. Может ли другой стать другом? Тренинг по профилактике ксенофобии. – М.: Генезис, 2006. – 123 с.

Сердюк С. В. Функції етнічних стереотипів та їхня роль у етнічній ідентичності // Наукові записки. Т. 19. Теорія та історія культури / Національний Університет
Лосев І. Українці очима росіян: що таке етнічний стереотип і як його подолати [Електронний ресурс] / І. Лосев / [Цит. 2014, 26 лютого]. – Режим доступу:
<http://www.religion.in.ua/main/analitica/692-ukrayinci-ochima-rosiyan-shho-take-etnichnij.html>

У США оприлюднено свідчення колишніх рабів// Українська правда боротися [Електронний ресурс], [Цит. 2014, 3 березня]. – Режим доступу:
<http://www.istpravda.com.ua/short/2012/04/4/79541/>

Seznam použitých internetových zdrojů

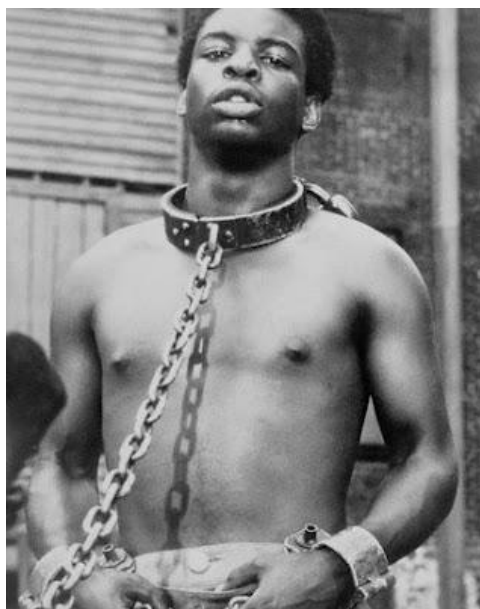
1. <http://www.blisty.cz/art/13915.html>
2. <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
3. www.vlada.cz
4. http://ulug.ff.cuni.cz/projekty/mensiny/mlada_fronta_dnes.htm
5. https://www.czso.cz/documents/11292/23227018/usneseni_vlady_cr_ze_dne_4.1.2012_c.6_k_postupu_pri_realizac.pdf/c46e5da0-4898-4707-b27d-8a89de1c58b9
6. <http://human-rights.unian.ua/151150-mova-vorojnechi-scho-tse-take-i-yak-z-tsim-borotisyia.html>
7. <http://berkovich-zametki.com/Nomer16/NemAntisem1.htm>
8. <http://www.genocide.ru/lib/kirakosyan-a/articles/ottoman-archives.htm>
9. <http://www.e-reading.ws/book.php?book=100774>
10. www.dic.academic.ru
11. <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/652/1/Kolosok.pdf>
12. <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/mezinarodni-uprchlicke-pravo/mezinarodni-umluva-o-odstraneni-vsech-forem-rasove-diskriminace.html>
13. http://ulug.ff.cuni.cz/projekty/mensiny/mlada_fronta_dnes.htm

PŘÍLOHY

Příloha č.1

Afroamerický otrok po vysekání, USA

Afroamerický otrok vsazený do železa, USA

Zdroj: internetový server <http://www.ushmm.org/>

Příloha č.2

Synagoga v Dortmundu během „Křišťálové noci“, Německo, rok 1938

Osobní židovský dům, který byl barbary zničen, Vídeň, Rakouskou, rok 1938

Obchod, který patřil Židům, Berlín, Německo, rok 1938

Zdroj: internetový server <http://www.ushmm.org/>

Příloha č.3

Fotografie z osobního spisu ženy, Osvětim, polsko, mezi léty 1942-1945

Zanedlouho po osvobození, ošetřovatelé vynášejí vyčerpané dítě z táborového baráku. Osvětim, Polsko, po 27. lednu roku 1945

Zanedlouho po osvobození Osvětimi: lékař prohlíží zachráněné zajatce koncentračního tábora. Polsko, 18. ledna roku 1945

Zdroj: internetový server <http://www.ushmm.org/>

Příloha č.4

Hladová Arménka se svým synem, Syrská poušť, rok 1916

Useknuté hlavy Arménů, rok 1915

Skupina lidí vytahuje ze země pozůstatky arménských obětí, Deir-Zor, rok 1938

Zdroj: internetový portál <http://www.genocide-museum.am/>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ivanna trutnenko

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Xenofobie v českých médiích po roce 2000

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 56

Celkový počet stran příloh: 72

Počet titulů českých použitých zdrojů: 4

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 23

Počet internetových zdrojů: 13

Vedoucí práce: PhDr. Hugo Schreiber